

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια
(4. Aṅguttara Nikāya - Aṭṭhakathā)

08. Σχόλια για το βιβλίο των οκτώ (08. Aṭṭhakanipāta-aṭṭhakathā)

1. Η πρώτη πεντηκοντάδα (1. Paṭhamapañcakaṃ)

PaliVerse

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια

08. Σχόλια για το βιβλίο των οκτώ

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Aṅguttaranikāye

Aṭṭhakanipāta-aṭṭhakathā

1. Paṭhamapaṇṇāsakaṃ

1. Mettāvaggo

1. Mettāsuttavaṇṇanā

1. Aṭṭhakanipātassa paṭhame āsevitāyāti ādarena sevitāya. Bhāvitāyāti vaḍḍhitāya. Bahulikatāyāti punappunaṃ katāya. Yānikatāyāti yuttayānasadisakatāya. Vatthukatāyāti patitṭhānaṭṭhena vatthu viya katāya. Anuṭṭhitāyāti paccupaṭṭhitāya. Paricitāyāti samantato citāya upacitāya. Susamāraddhāyāti suṭṭhu samāraddhāya sukatāya. Ānisaṃsāti guṇā. Sukhaṃ supatītiādīsu yaṃ vattabbaṃ, taṃ ekādasakanipāte vakkhāma.

Appamāṇanti pharaṇavasena appamāṇaṃ. Tanū saṃyojanā honti, passato upadhikkhayanti mettāpadaṭṭhānāya vipassanāya anukkamena upadhikkhayasaṅkhātāṃ arahattaṃ pattassa dasa saṃyojanā pahīyantīti attho. Atha vā tanū saṃyojanā hontīti paṭighaṇṇeva paṭighasampayuttasaṃyojanā ca tanukā honti. Passato upadhikkhayanti tesāṃyeva kilesūpadhīnaṃ khayasaṅkhātāṃ mettaṃ adhigamavasena passantassa. Kusalī tena hotīti tena mettāyanena kusalo hoti. Sattasaṇḍanti sattasaṅkhātēna saṇḍena samannāgataṃ, sattabharitanti attho. Vijetvāti adaṇḍena asatthēna dhammeneva vijitvā. Rājīsayoti isisadisā dhammikaṛājāno. Yajamānāti dānāni dadamānā. Anupariyagāti vicariṃsu.

Assamedhantiādīsu porāṇakarājakāle kira sassamedhaṃ, purisamedhaṃ, sammāpāsaṃ, vācāpeyyanti cattāri saṅgahavatthūni ahesuṃ, yehi rājāno lokaṃ saṅgaṇhiṃsu. Tattha nipphannasassato dasamabhāgaggahaṇaṃ sassamedhaṃ nāma, sassasampādane medhāvitāti attho. Mahāyodhānaṃ chamāsikaṃ bhattavetanānuppadānaṃ purisamedhaṃ nāma, purisasaṅgaṇhane medhāvitāti attho. Daliddamanussānaṃ hatthato lekhaṃ gahetvā tīṇi vassāni vinā vaḍḍhiyā saḥassadvisahassamattadhanānuppadānaṃ sammāpāsaṃ nāma. Tañhi sammā manusse pāseti hadaye bandhitvā viya ṭhapeti, tasmā sammāpāsanti vuccati. “Tāta, mātulā”tiādinā nayena pana saṅhavācābhaṇaṇaṃ vācāpeyyaṃ nāma, piyavācāti attho. Evaṃ catūhi saṅgahavatthūhi saṅgahitaṃ raṭṭhaṃ iddhaṇṇeva hoti, phītaṇṇa, bahuannaṇānaṃ, khemaṃ, nirabbudaṃ. Manussā mudā modamānā ure putte naccantā apārutagharā viharanti. Idaṃ gharadvāresu aggaḷānaṃ abhāvato niraggaḷanti vuccati. Ayaṃ porāṇikā pavenī.

Aparabhāge pana okkākarājakāle brāhmaṇā imāni cattāri saṅgahavatthūni imaṇca raṭṭhasampattiṃ parivattetvā uddhammūlakam katvā assamedham purisamedhantiādike pañca yaññe nāma akaṃsu. Tesu assamettha medhanti vadhentīti assamedho. Dvīhi pariyaññehi yajitabbassa ekavīsatiyūpassa ekasmiṃ pacchimadivaseyeva sattanaṇvutipañcapasusataghātabhiṃsanassa ṭhapetvā bhūmiṇca purise ca avasesasabbavibhavadakkhiṇassa yaññassetam adhivacanam. Purisamettha medhantīti purisamedho. Catūhi pariyaññehi yajitabbassa saddhiṃ bhūmiyā assamedhe vuttavibhavadakkhiṇassa yaññassetam adhivacanam. Sammamettha pāsantīti sammāpāso. Divase divase yugacchiggaḷe pavesanadaṇḍakasaṅkhātāṃ sammam khipitvā tassa patitokāse vediṃ katvā saṃhārimahi yūpādīhi sarassatīnadiyā nimuggokāsato pabhuti paṭilomaṃ gacchantena yajitabbassa satrayāgassetam adhivacanam. Vājamettha pivantīti vājapeyyo. Ekena pariyaññena sattarasahi pasūhi yajitabbassa beluvayūpassa sattarasakadakkhiṇassa yaññassetam adhivacanam. Natthi ettha aggaḷāti niraggaḷo. Navahi pariyaññehi yajitabbassa saddhiṃ bhūmiyā ca purisehi ca assamedhe vuttavibhavadakkhiṇassa sabbamedhapariyāyanāmassa assamedhavikappassetam adhivacanam.

Kalampi te nānubhavanti soḷasinti te sabbepi mahāyāgā ekassa mettācittassa vipākamahantatāya soḷasiṃ kalam na agghanti, soḷasamaṃ bhāgaṃ na pāpuṇantīti attho. Na jinātīti na attanā parassa jāniṃ karoti. Na jāpayeti na parena parassa jāniṃ kareti. Mettaṃsoti mettāyamānacittakoṭṭhāso hutvā. Sabbabhūtānanti sabbasattesu. Veraṃ tassa na kenacīti tassa kenaci saddhiṃ akusalaveraṃ vā puggalaveraṃ vā natthi.

2. Paññāsuttavaṇṇanā

2. Dutiye ādibrahmacariyikāyāti maggabrahmacariyassa ādibhūtāya. Paññāyāti vipassanāya. Garuṭṭhāniyanti gāravuppattipaccayabhūtaṃ garubhāvanīyaṃ. Tibbanti bahalaṃ. Paripucchatīti atthapāḷīanusandhipubbāparaṃ pucchatī. Paripañhatīti pañham karoti, idaṇcīdaṇca paṭipucchissāmīti vitakketi. Dvayenāti duvidhena. Anānākathikoti anānattakathiko hoti. Atiracchānakathikoti nānāvidham tiracchānakathaṃ na katheti. Ariyaṃ vā tuṇhībhāvanti ariyatūṇhībhāvo nāma catutthajjhānaṃ, sesakammaṭṭhānamanasi kāropi vaṭṭati. Jānaṃ jānātīti jānitabbakaṃ jānāti. Passaṃ passatīti passitabbakaṃ passati. Piyattāyāti piyabhāvatthāya. Garuttāyāti garubhāvatthāya. Bhāvanāyāti bhāvanatthāya guṇasambhāvanāya vā. Sāmaññāyāti samaṇadhammatthāya. Ekībhāvāyāti niran tarabhāvatthāya.

3-4. Appiyasuttadvayavaṇṇanā

3-4. Tatiye appiyapasamsīti appiyajanassa pasamsako vaṇṇabhāṇī. Piyagarahīti piyajanassa nindako garahako. Catutthe anavaññattikāmoti “aho vata maṃ aññena avajāneyyu”nti anavajānanakāmo. Akālaññūti kathākālam na jānāti, akāle katheti. Asucīti asucīhi kāyakammādīhi samannāgato.

5. Paṭhamalokadhammasuttavaṇṇanā

5. Pañcame lokassa dhammāti lokadhammā. Etehi muttā nāma natthi, buddhānampi honti. Tenevāha - lokaṃ anuparivattantīti anubandhanti nappajahanti, lokato na nivattantīti attho. Loko ca aṭṭha lokadhamme anuparivattatīti ayaṇca loko ete anubandhati na pajahati, tehi dhammehi na nivattatīti attho.

Lābho alābhoti lābhe āgate alābho āgatoyevāti veditabbo. Ayasādīsupi ese va nayo. Avekkhati vipariṇāmadhammeti “vipariṇāmadhammā ime”ti evaṃ avekkhati. Vidhūpitāti vidhamitā viddhamsitā. Padañca ñatvāti nibbānapadaṃ jānitvā. Sammappajānāti bhavassa pāragūti bhavassa pāraṃ gato nipphattiṃ matthakaṃ patto, nibbānapadaṃ ñatvā taṃ pāraṃ gatabhāvaṃ sammappajānātīti. Imasmiṃ sutte vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitaṃ.

6. Dutiyalokadhammasuttavaṇṇanā

6. Chaṭṭhe ko visesoti kiṃ visesakāraṇaṃ. Ko adhippayāsoti ko adhikappayogo. Pariyādāyāti gahetvā pariniṭṭhapetvā. Idhāpi vaṭṭavivaṭṭameva kathitaṃ.

7. Devadattavipattisuttavaṇṇanā

7. Sattame acirapakkanteti saṅghaṃ bhinditvā na cirapakkante. Ārabbhāti āgamma paṭicca sandhāya. Attavipattinti attano vipattiṃ vipannākāraṃ. Sesapadesupi ese va nayo. Abhibhuyyāti abhibhavitvā madditvā.

8. Uttaravipattisuttavaṇṇanā

8. Aṭṭhame vaṭṭajālikāyanti evaṃnāmake vihāre. So kira vaṭṭavane nivīṭṭhattā vaṭṭajālikāti saṅkhaṃ gato. Pāturahosīti imamatthaṃ devarañño ārocessāmīti gantvā pākaṭo ahosi. Ādibrahmacariyakoti sikkhattayasaṅgahassa sakalasāsanabrahmacariyassa ādibhūto.

9. Nandasuttavaṇṇanā

9. Navame kulaputtoti jātikulaputto. Balavāti thāmasampanno. Pāsādikoti rūpasampattiyaṃ pasādanako. Tibbarāgoti bahalarāgo. Kimaññatrātiādīsū ayamatto - kiṃ aññena kāraṇena kathitena, ayaṃ nando indriyesu guttadvāro bhojane mattaññū jāgariyamanuyutto satisampajaññena samannāgato, yehi nando sakkoti paripuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ carituṃ. Sace imehi kāraṇehi samannāgato nābhavissa, na sakkuṇeyyāti. Itiha tatthāti evaṃ tattha. Imasmiṃ sutte vaṭṭameva kathitaṃ.

10. Kāraṇḍavasuttavaṇṇanā

10. Dasame aññenāññaṃ paṭicaratīti aññena kāraṇena vacanena vā aññaṃ kāraṇaṃ vacanaṃ vā paṭicchādeti. Bahiddhā kathaṃ apanāmetīti bāhirato aññaṃ āgantukakathaṃ otāreti. Apaneyyesoti apaneyyo nīharitabbo esa. Samaṇadūsīti samaṇadūsako. Samaṇapalāpoti vīhīsu vīhipalāpo viya nissāratāya samaṇesu samaṇapalāpo. Samaṇakāraṇḍavoti samaṇakacavaro. Bahiddhā nāsentīti bahi nīharanti. Yavakaraṇeti yavakhette. Phuṇamānassāti ucce ṭhāne ṭhatvā mahāvāte opuniyamānassa. Apasammajjantīti sāraddhaññānaṃ ekato dubbaladdhaññānaṃ ekato karaṇatthaṃ punappunaṃ apasammajjanti, apasammajjanisaṅkhātena vātaggāhinā suppena vā vatthena vā nīharanti. Daddaranti daddarasaddaṃ.

Samvāsāyanti samvāsena ayaṃ. Vijānāthāti jāneyyātha. Santavācoti saṅhavāco. Janavatīti janamajjhe. Raho karoti karaṇanti karaṇaṃ vuccati pāpakammaṃ, taṃ raho paṭicchanno hutvā karoti. Saṃsappī ca musāvādīti saṃsappitvā musāvādī, musā bhaṇanto saṃsappati phandatīti attho. Imasmiṃ sutte vaṭṭameva kathetvā gāthāsu vaṭṭavivaṭṭaṃ kathitanti.

2. Mahāvaggo

1. Verañjasuttavaṇṇanā

11. Dutiyassa paṭhame abhivādetīti evamādīni na samaṇo gotamoti ettha vuttanakārena yojetvā evamettha attho veditabbo “na vandati nāsanā vuṭṭhāti, nāpi ‘idha bhonto nisīdantū’ti evaṃ āsanena vā nimantetī”ti. Ettha hi vā-saddo vibhāvane nāma atthe “rūpaṃ niccaṃ vā aniccaṃ vā”tiādīsu viya. Evaṃ vatvā atha attano abhivādanādīni akarontaṃ bhagavantaṃ disvā āha - tayidaṃ, bho gotama, tathevāti. Yaṃ taṃ mayā suttaṃ, taṃ tatheva, taṃ savanañca me dassanañca saṃsandati sameti, atthato ekībhāvaṃ gacchati. Na hi bhavaṃ gotamo...pe... āsanena vā nimantetīti. Evaṃ attanā suttaṃ diṭṭhena nigametvā nindanto āha -tayidaṃ, bho gotama, na sampannamevāti taṃ abhivādanādīnaṃ akaraṇaṃ ayuttamevāti.

Athassa bhagavā attukkaṃsanaparavambhanadosaṃ anupagamma karuṇāsītalena hadayena taṃ aññāṇaṃ vidhamitvā yuttabhāvaṃ dassetukāmo nāhaṃ taṃ brāhmaṇātiādīmāha. Tatrāyaṃ saṅkhepattho - ahaṃ, brāhmaṇa, appaṭihatena sabbaññutaññāṇacakkhunā olokontopi taṃ puggalaṃ etasmiṃ sadevakādibhede loke na passāmi, yamaṃ abhivādeyyaṃ vā paccuṭṭheyyaṃ vā āsanena vā nimanteyyaṃ. Anacchariyaṃ vā etaṃ, svāhaṃ ajja sabbaññutaṃ patto evarūpaṃ nipaccākārārahaṃ puggalaṃ na passāmi. Apica kho yadāpāhaṃ sampatijātova uttarena mukho sattapadavītiḥārena gantvā sakalaṃ dasasahassilokadhātum olokesiṃ, tadāpi etasmiṃ sadevakādibhede loke taṃ puggalaṃ na passāmi, yamaṃ evarūpaṃ nipaccakāraṃ kareyyaṃ. Atha kho maṃ soḷasakappasahassāyuko khīṇāsavamahābrahmāpi añjaliṃ paggaḥetvā “tvaṃ loke mahāpuriso, tvaṃ sadevakassa lokassa aggo ca jeṭṭho ca seṭṭho ca, natthi tayā uttaritaro”ti sañjātasomanasso patimānesi. Tadāpi cāhaṃ attanā uttaritaraṃ apassanto āsabhiṃ vācaṃ nicchāresiṃ - “aggohamasmi lokassa, jeṭṭhohamasmi lokassa, seṭṭhohamasmi lokassā”ti. Evaṃ sampatijātassāpi mayhaṃ abhivādanādiraho puggalo natthi, svāhaṃ idāni sabbaññutaṃ patto kaṃ abhivādeyyaṃ. Tasmā tvaṃ, brāhmaṇa, mā tathāgatā evarūpaṃ paramanipaccakāraṃ patthayi. Yañhi, brāhmaṇa, tathāgato abhivādeyya vā...pe... āsanena vā nimanteyya, muddhāpi tassa puggalassa rattipariyosāne paripākasithilabandhanaṃ vaṇṭā muttatālapalaṃ viya gīvato chijjitvā sahasāva bhūmiyaṃ nipateyya.

Evaṃ vuttepi brāhmaṇo duppaññatāya tathāgatassa lokajeṭṭhabhāvaṃ asallakkhento kevalaṃ taṃ vacanaṃ asahamāno āha - arasarūpo bhavaṃ gotamoti. Ayaṃ kirassa adhippāyo - yaṃ loke abhivādanapaccuṭṭhānaañjalikammasāmīcikammaṃ “sāmaggirasō”ti vuccati, taṃ bho gotamassa natthi. Tasmā arasarūpo bhavaṃ gotamo, arasajātiko arasasabhāvoti. Athassa bhagavā cittamudubhāvajananaṃ ujuvipaccanīkabhāvaṃ pariharanto aññathā tassa vacanassa atthaṃ attani sandassento atthi khvesa, brāhmaṇa, pariyāyotiādīmāha.

Tattha atthi khvesāti atthi kho esa. Pariyāyoti kāraṇaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - atthi kho, brāhmaṇa, etaṃ kāraṇaṃ, yena kāraṇena maṃ “arasarūpo bhavaṃ gotamo”ti vadamāno puggalo sammā vadeyya, avitathavādīti saṅkhaṃ gaccheyya. Katamo pana soti? Ye te, brāhmaṇa, rūparasā...pe... phoṭṭhabbarasā, te tathāgatassa

pahīnāti. Kiṃ vuttaṃ hoti? Ye te jātivasena vā upapattivāsena vā setṭhasammatānaṃpi puthujjanānaṃ rūpārammaṇādīni assādentānaṃ abhinandantānaṃ rajjantānaṃ uppajjanti kāmasukkhassādasāṅkhātā rūparasā, saddarasā, gandharasā, rasarasā, phoṭṭhabbarasā, ye imaṃ lokaṃ gīvāya bandhitvā viya āviñchanti, vatthārammaṇādisāmaggiyañca uppannattā sāmaggirasāti vuccanti. Te sabbepi tathāgatassa pahīnā. “Mayhaṃ pahīnā”ti vattabbepi mamākārena attānaṃ anukkipanto dhammaṃ deseti, desanāvilāso vā esa tathāgatassa.

Tattha pahīnāti cittasantānato vigatā, pajahitā vā. Etasmiṃ panatthe karaṇe sāmivacanaṃ daṭṭhabbaṃ. Ariyamaggasatthena ucchinnaṃ taṇhāvijjāmayamaṃ mūlaṃ etesanti ucchinnaṃ mūlā. Tālavatthu viya nesaṃ vatthu katanti tālāvatthukatā. Yathā hi tālarukkhamaṃ samūlaṃ uddharitvā tassa vatthumatte tasmīṃ padese kate na puna tassa tālassa uppatti paññāyati, evamaṃ ariyamaggasatthena samūle rūpādirase uddharitvā tesamaṃ pubbe uppannapubbabhāvena vatthumatte cittasantāne kate sabbepi te tālāvatthukatāti vuccanti. Aviruḍḍhidhammattā vā matthakacchinnaṭṭālo viya katāti tālāvatthukatā. Yasmā pana evamaṃ tālāvatthukatā anabhāvaṃkatā honti, yathā nesaṃ pacchābhāvo na hoti, tathā katā honti. Tasmā āha - anabhāvaṃkatāti. Āyatimaṃ anuppādadhammāti anāgate anuppajjanakasabhāvā.

No ca kho yaṃ tvaṃ sandhāya vadesīti yañca kho tvaṃ sandhāya vadesi, so pariyāyo na hoti. Nanu ca evamaṃ vutte yo brāhmaṇena vutto sāmaggiraso, tassa attani vijjamānatā anuññātā hotīti? Na hoti. Yo hi naṃ sāmaggirasaṃ kātuṃ bhabbo hutvā na karoti, so tadabhāvena arasarūpoti vattabbataṃ arahati. Bhagavā pana abhabbova etaṃ kātuṃ, tenassa kāraṇe abhabbataṃ pakāsento āha - “no ca kho yaṃ tvaṃ sandhāya vadesī”ti. Yaṃ pariyāyaṃ sandhāya tvaṃ maṃ “arasarūpo”ti vadesi, so amhesu neva vattabboti.

Evamaṃ brāhmaṇo attanā adhippetamaṃ arasarūpataṃ āropetuṃ asakkonto athāparaṃ nibbhogo bhavantiādīmāha. Sabbapariyāyesu cettha vuttanayeneva yojanākkamaṃ viditvā sandhāyabhāsitaṃmatthaṃ evamaṃ veditabbaṃ - brāhmaṇo tadeva vayovuddhānaṃ abhivādanādikammaṃ loke “sāmaggiparibhogo”ti maññamāno tadabhāvena ca bhagavantaṃ “nibbhogo”tiādīmāha. Bhagavā ca yvāyaṃ rūpādīsu sattānaṃ chandarāgaparibhogo, tadabhāvaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni.

Puna brāhmaṇo yaṃ loke vayovuddhānaṃ abhivādanādikulāsamudācārakammaṃ lokiyā karonti, tassa akiriyaṃ sampassamāno bhagavantaṃ akiriyaṃvadoti āha. Bhagavā pana yasmā kāyaduccaritādīnaṃ akiriyaṃ vadati, tasmā taṃ akiriyaṃvaditaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni. Tattha ṭhapetvā kāyaduccaritādīni avasesā akusalā dhammā anekavihitā pāpakā akusalā dhammāti veditabbā.

Puna brāhmaṇo tadeva abhivādanādikammaṃ bhagavati apassanto “imaṃ āgama yaṃ lokatanti lokapaveṇī ucchijjati”ti maññamāno bhagavantaṃ ucchedavādoti āha. Bhagavā pana yasmā pañcakāmaguṇikarāgassa ceva akusalacittadvayasampayuttassa ca dosassa anāgāmaggena ucchedaṃ vadati, sabbākusalasambhavassa pana mohassa arahattamaggena ucchedaṃ vadati, ṭhapetvā te tayo avasesānaṃ pāpakānaṃ akusalānaṃ dhammānaṃ yathānurūpaṃ catūhi maggehi ucchedaṃ vadati, tasmā taṃ ucchedavādaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni.

Puna brāhmaṇo “jigucchati maññe samaṇo gotamo idaṃ vayovuddhānaṃ

abhivādanādikulasamudācārakammaṃ, tena taṃ na karotī''ti maññaṃāno bhagavantaṃ jegucchīti āha. Bhagavā pana yasmā jigucchati kāyaduccaritādīhi, yāni kāyavacīmanoduccaritāni ceva yāva ca akusalānaṃ lāmakadhammānaṃ samāpatti samāpajjanā samaṅgibhāvo, taṃ sabbampi gūthaṃ viya maṇḍanakajātiko puriso jigucchati hiriyati, tasmā taṃ jegucchitaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni. Tattha kāyaduccaritenātiādi karaṇavacanaṃ upayogatthe daṭṭhabbaṃ.

Puna brāhmaṇo tadeva abhivādanādikammaṃ bhagavati apassanto ''ayaṃ idaṃ lokajetṭhakakammaṃ vineti vināseti, atha vā yasmā etaṃ sāmīcikammaṃ na karoti, tasmā ayaṃ vinetabbo niggaṇhitabbo''ti maññaṃāno bhagavantaṃ venayikoti āha. Tatrāyaṃ padattho - vinayātīti vinayo, vināsetīti vuttaṃ hoti. Vinayo eva venayiko. Vinayaṃ vā arahatīti venayiko, niggahaṃ arahatīti vuttaṃ hoti. Bhagavā pana yasmā rāgādīnaṃ vinayāya vūpasamāya dhammaṃ deseti, tasmā venayiko hoti. Ayameva cettha padattho - vinayāya dhammaṃ desetīti venayiko. Vicitrā hi taddhitavutti. Svāyaṃ taṃ venayikabhāvaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni.

Puna brāhmaṇo yasmā abhivādanādīni sāmīcikkammāni karontā vayovuddhe tosentī hāsenti, akarontā pana tāpenti vihesenti domanassaṃ nesaṃ uppādentī, bhagavā ca tāni na karoti, tasmā ''ayaṃ vayovuddhe tapatī''ti maññaṃāno sappurisācāravirahitattā vā ''kapaṇapuriso aya''nti maññaṃāno bhagavantaṃ tapassīti āha. Tatrāyaṃ padattho - tapatīti tapo, roseti vihesetīti attho. Sāmīcikkammākaraṇassettaṃ adhivacanaṃ. Tapo assa atthīti tapassī. Dutiye atthavikappe byañjanāni avicāretvā loka kapaṇapuriso tapassīti vuccati. Bhagavā pana ye akusalā dhammā lokaṃ tapanato tapanīyāni vuccanti, tesāṃ pahīnattā yasmā tapassīti saṅkhaṃ gato. Tasmā taṃ tapassitaṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni. Tatrāyaṃ vacanattho - tapantīti tapā, akusaladhammānametaṃ adhivacanaṃ. Te tape assi nirassi pahāsi viddhamāsīti tapassī.

Puna brāhmaṇo taṃ abhivādanādikammaṃ devalokagabbhasampattiyā devalokapaṭisandhipaṭilābhāya saṃvattatīti maññaṃāno bhagavati cassa abhāvaṃ disvā bhagavantaṃ apagabbhoti āha. Kodhavasena vā bhagavato mātukucchismiṃ paṭisandhiggahaṇe dosaṃ dassentopī evamāha. Tatrāyaṃ vacanattho - gabbhato apagatoti apagabbho, abhabbo devalokūpapattiṃ pāpuṇitunti adhippāyo. Hīno vā gabbho assāti apagabbho. Devalokagabbhaparibāhirattā āyatīti hīnagabbhapaṭilābhabhāgīti. Hīno vāssa mātukucchismiṃ gabbhavāso ahoṣīti adhippāyo. Bhagavato pana yasmā āyatīti gabbhaseyyā apagatā, tasmā so taṃ apagabbhataṃ attani sampassamāno aparaṃ pariyāyamanujāni. Tatra ca yassa kho, brāhmaṇa, āyatīti gabbhaseyyā punabbhavābhiniḍḍatti pahīnāti etesaṃ padānaṃ evamattho daṭṭhabbo - ''brāhmaṇa, yassa puggalassa anāgate gabbhaseyyā punabbhave ca abhiniḍḍatti anuttarena maggena vihatakāraṇattā pahīnā. Gabbhaseyyāgahaṇena cettha jalābujayoni gahitā, punabbhavābhiniḍḍattiggahaṇena itarā tisso''pi.

Apica gabbhassa seyyā gabbhaseyyā. Punabbhavo eva abhiniḍḍatti punabbhavābhiniḍḍatīti evamettha attho daṭṭhabbo. Yathā ca viññāṇaṭṭhitīti vuttepi na viññāṇato aññā ṭhiti atthi, evamidhāpi na gabbhato aññā seyyā veditabbā. Abhiniḍḍatti ca nāma yasmā punabbhavabhūtāpi apunabbhavabhūtāpi atthi, idha ca punabbhavabhūtā adhippetā, tasmā vuttaṃ - ''punabbhavo eva abhiniḍḍatti punabbhavābhiniḍḍatī''ti.

Evam āgatakālato paṭṭhāya arasarūpatādīhi aṭṭhahi akkosavatthūhi akkosantampi brāhmaṇaṃ bhagavā dhammissaro dhammarājā dhammasāmī tathāgato anukampāya sītaleneva cakkhunā brāhmaṇaṃ olekento yaṃ dhammadhātum paṭivijjhitvā desanāvilāsappattā nāma hoti, tassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā vigatavalāhake nabhe puṇṇacando viya ca saradakāle sūriyo viya ca brāhmaṇassa hadayandhakāraṃ vidhamento tāniyeva akkosavatthūni tena tena pariyāyena aññathā dassetvā punapi attano karuṇāvipphāraṃ aṭṭhahi lokadhammehi akampiyabhāvena paṭiladdhatādiguṇalakkhaṇaṃ pathavisamacittataṃ akuppadhammatañca pakāsento “ayaṃ brāhmaṇo kevalaṃ palitasirakhaṇḍadantavalittacatādīhi attano vuddhabhāvaṃ sallakkheti, no ca kho jānāti attānaṃ jātiyā anugataṃ jarāya anusaṃsaṃ byādhino adhibhūtaṃ maraṇena abbhāhataṃ ajja maritvā puna sveva uttānaseyyadāraḥkabhāvagamaniyaṃ. Mahantena kho pana ussāhena mama santikaṃ āgato, tadassa āgamaṇaṃ sātthakaṃ hotū”ti cintetvā imasmim loke attano appaṭisamaṃ purejātabhāvaṃ dassento seyyathāpi, brāhmaṇātiadinā nayena brāhmaṇassa dhammadesanaṃ vaḍḍhesi.

Tattha seyyathāpītiadināṃ heṭṭhā vutanayeneva attho veditabbo. Ayaṃ pana viseso - heṭṭhā vuttanayeneva hi te kukkuṭapotaḥkā pakkhe vidhūnantā taṃkhaṇānurūpaṃ viravantā nikkhamanti. Evaṃ nikkhamantānañca tesam yo paṭhamataraṃ nikkhamati, so jeṭṭhoti vuccati. Tasmā bhagavā tāya upamāya attano jeṭṭhabhāvaṃ sādhetukāmo brāhmaṇaṃ pucchati - yo nu kho tesam kukkuṭacchāpotaḥkānaṃ...pe... kinti svāssa vacanīyoti. Tattha kukkuṭacchāpakānanti kukkuṭapotaḥkānaṃ. Kinti svāssa vacanīyoti so kinti vacanīyo assa, kiṃ vattabbo bhavēyya jeṭṭho vā kaniṭṭho vāti.

“Jeṭṭho”tissa, bho gotama, vacanīyoti, bho gotama, so jeṭṭho iti assa vacanīyo. Kasmāti ce? So hi nesaṃ jeṭṭhoti, yasmā so nesaṃ vuddhataroti attho. Athassa bhagavā opammaṃ sampaṭipādentō evameva khoti āha, yathā so kukkuṭapotaḥkō, evaṃ ahampi. Avijjāgatāya pajāyāti avijjā vuccati aññāṇaṃ, tattha gatāya. Pajāyāti sattadhivacanametam, avijjākosassa anto pavitṭhesu sattesūpi vuttaṃ hoti. Aṇḍabhūtāyāti aṇḍe bhūtāya pajātāya sañjātāya. Yathā hi aṇḍe nibbattā ekacce sattā aṇḍabhūtāti vuccanti, evamayam sabbāpi pajā avijjaṇḍakose nibbattattā aṇḍabhūtāti vuccati. Pariyonaddhāyāti tena avijjaṇḍakosena samantato onaddhāya baddhāya veṭhitāya. Avijjaṇḍakosaṃ padāletvāti tam avijjāmayam aṇḍakosaṃ bhinditvā. Ekova loketi sakalepi lokasannivāse ahameva eko adutiyo. Anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhoti uttararahitaṃ sabbasetṭhaṃ sammā sāmañca bodhiṃ, atha vā pasatthaṃ sundarañca bodhiṃ. Arahattamaggañāṇassetam nāmaṃ, sabbaññutaññāṇassāpi nāmaeva. Ubhayampi vaṭṭati. Aññesaṃ arahattamaggo anuttarā bodhi hoti, na hotīti? Na hoti. Kasmā? Asabbaguṇadāyakattā. Tesañhi kassaci arahattamaggo arahattaphalameva deti, kassaci tisso vijjā, kassaci cha abhiññā, kassaci catasso paṭisambhidā, kassaci sāvakaḥpāramiññaṃ. Paccekabuddhānampi paccekabodhiññaṃameva deti, buddhānaṃ pana sabbaguṇasampattiṃ deti abhiseko viya rañño sabbalokissarabhāvaṃ. Tasmā aññassa kassacipi anuttarā bodhi na hotīti. Abhisambuddhoti abbhaññāsīm paṭivijjhiṃ, pattomhi adhigatomhīti vuttaṃ hoti.

Idāni yadetam bhagavatā “evameva kho”tiadinā nayena vuttaṃ opammasamapaṭipādanaṃ, tam evam atthena saṃsanditvā veditabbaṃ - yathā hi

tassā kukkuṭiyā attano aṇḍesu adhisayanāditividhakiriyākaraṇaṃ, evaṃ bodhipallaṅke nisinnassa bodhisattabhūtaṃ bhagavato attano santāne aniccaṃ, dukkhaṃ, anattāti tividhānupassanākaraṇaṃ. Kukkuṭiyā tividhakiriyāsampādanena aṇḍānaṃ apūtibhāvo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa aparihāni. Kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena aṇḍānaṃ allasinehapariyādānaṃ viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena bhavattayānugatanikantisinehapariyādānaṃ. Kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena aṇḍakapālānaṃ tanubhāvo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena avijjaṇḍakosassa tanubhāvo, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pādanakhatuṇḍakānaṃ thaddhakharabhāvo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa tikkhakharavippasannasūrabhāvo. Kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pariṇāmakālo viya bodhisattabhūtaṃ bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇassa pariṇāmakālo vaḍḍhikālo gabbhaggahaṇakālo. Kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pādanakhasikhāya vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosam padāletvā pakkhe papphoṭetvā sotthinā abhinibbhidākālo viya bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāñāṇagabbhaṃ gaṇhāpetvā anupubbādhigatena arahattamaggena avijjaṇḍakosam padāletvā abhiññāpakkhe papphoṭetvā sotthinā sakalabuddhaguṇasacchikatakālo veditabbo.

Ahañhi, brāhmaṇa, jeṭṭho seṭṭho lokassāti, brāhmaṇa, yathā tesam kukkuṭapotakānaṃ paṭhamataram aṇḍakosam padāletvā abhinibbatto kukkuṭapotako jeṭṭho hoti, evaṃ avijjāgatāya pajāya tam avijjaṇḍakosam padāletvā paṭhamataram ariyāya jātiyā jātattā ahañhi jeṭṭho vuddhatamoti saṅkham gato, sabbaguṇehi pana appaṭisamattā seṭṭhoti.

Evaṃ bhagavā attano anuttaram jeṭṭhasēṭṭhabhāvaṃ brāhmaṇassa pakāsetvā idāni yāya paṭipadāya tam adhigato, tam paṭipadam pubbabhāgato pabhuti dassetuṃ āraddham kho pana me, brāhmaṇātiādimāha. Tattha āraddham kho pana me, brāhmaṇa, vīriyam ahoṣi, brāhmaṇa, na mayā ayaṃ anuttaro jeṭṭhasēṭṭhabhāvo kusītena muṭṭhassatinā sāraddhakāyena vikkhittacitena adhigato, apica kho tadadhigamāya āraddham kho pana me vīriyam ahoṣi. Bodhimaṇḍe nisinnena mayā catusammappadhānabhedam vīriyam āraddham ahoṣi, paggahitam asithilappavattitam. Āraddhattāyeva ca me tam asallīnam ahoṣi. Na kevalaṅca vīriyameva, satipi me ārammaṇābhimukhabhāvena upaṭṭhitā ahoṣi, upaṭṭhitattāyeva ca asammūṭṭhā. Passaddho kāyo asāraddhoti kāyacittappassaddhivasena kāyopi me passaddho ahoṣi. Tattha yasmā nāmakāye passaddhe rūpakāyopi passaddhoyeva hoti, tasmā “nāmakāyo rūpakāyo”ti avisesetvā “passaddho kāyo”ti vuttam. Asāraddhoti so ca kho passaddhattāyeva asāraddho, vigatadarathoti vuttam hoti. Samāhitam cittam ekagganti cittampi me sammā āhitam suṭṭhu ṭhapitam appitam viya ahoṣi, samāhitattā eva ca ekaggam acalam nipphandananti. Ettāvatā jhānassa pubbabhāgapāṭipadā kathitā hoti.

Idāni imāya paṭipadāya adhigatam paṭhamajjhānam ādim katvā vijjāttayapariyosānam visesam dassento so kho ahantiādimāha. Tattha yaṃ yāva vinicchayanayena vattabbaṃ siyā, tam visuddhimagge vuttameva.

Ayaṃ kho me, brāhmaṇātiādīsu pana vijjāti viditakaraṇaṭṭhena vijjā. Kiṃ viditaṃ karoti? Pubbenivāsaṃ. Avijjāti tasseva pubbenivāsassa aviditakaraṇaṭṭhena tappaṭicchādakamoho. Tamoti sveva moho tappaṭicchādaṭṭhena tamo nāma. Ālokoti sā eva vijjā obhāsakaraṇaṭṭhena ālokoti. Ettha ca vijjā adhigatāti attho, sesaṃ pasamsāvacanaṃ. Yojanā panettha - ayaṃ kho me vijjā adhigatā, tassa me adhigatavijjassa avijjā vihatā, vinaṭṭhāti attho. Kasmā? Yasmā vijjā uppannā. Esa nayo itarasmimpi padadvaye. Yathā tanti ettha tanti nipātamattaṃ. Satiyā avippavāsena appamattassa vīriyātāpena ātāpino kāye ca jīvite ca anapekkhātāya pahitattassa pesitattassāti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathā appamattassa ātāpino pahitattassa viharato avijjā vihaññeyya, vijjā uppajjeyya tamo vihaññeyya, āloko uppajjeyya, evameva mama avijjā vihatā, vijjā uppannā, tamo viharato, āloko uppanno. Etassa me padhānānuyogassa anurūpameva phalaṃ laddhanti.

Ayaṃ kho me, brāhmaṇa, paṭhamā abhinibbhidā ahosi kukkuṭacchāpakasseva aṇḍakosamhāti ayaṃ kho mama, brāhmaṇa, pubbenivāsānussatiñāṇamukhatuṇḍakena pubbe nivutthakhandhappaṭicchādaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā paṭhamā abhinibbhidā paṭhamā nikkhanti paṭhamā ariyājāti ahosi kukkuṭacchāpakasseva mukhatuṇḍakena vā pādanakhasikhāya vā aṇḍakosaṃ padāletvā tamhā aṇḍakosamhā abhinibbhidā nikkhanti kukkuṭanikāye paccājātīti. Ayaṃ tāva pubbenivāsakathāyaṃ nayo.

Cutupapātakathāya pana vijjāti dibbacakkhuññānavijjā. Avijjāti cutupapātaṭṭhādikā avijjā. Yathā pana pubbenivāsakathāyaṃ “pubbenivāsānussatiñāṇamukhatuṇḍakena pubbe nivutthakhandhappaṭicchādaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā”ti vuttaṃ, evamidha “cutupapātañāṇamukhatuṇḍakena cutupapātaṭṭhādikā avijjaṇḍakosaṃ padāletvā”ti vattabbaṃ.

Yaṃ panetaṃ paccavekkhaṇaṇāpariggahitaṃ āsavānaṃ khayaññādhigamaṃ brāhmaṇassa dassento ayaṃ kho me, brāhmaṇa, tatiyā vijjātiādīmāha, tattha vijjāti arahattamaggavijjā. Avijjāti catusaccappaṭicchādikā avijjā. Ayaṃ kho me, brāhmaṇa, tatiyā abhinibbhidā ahoṣīti ettha ayaṃ kho mama, brāhmaṇa, āsavānaṃ khayaññāṇamukhatuṇḍakena catusaccappaṭicchādaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā tatiyā abhinibbhidā tatiyā nikkhanti tatiyā ariyājāti ahosi kukkuṭacchāpakasseva mukhatuṇḍakena vā pādanakhasikhāya vā aṇḍakosaṃ padāletvā tamhā aṇḍakosamhā abhinibbhidā nikkhanti kukkuṭanikāye paccājātīti.

Ettāvatā kiṃ dassesīti? So hi, brāhmaṇa, kukkuṭacchāpakā aṇḍakosaṃ padāletvā tato nikkhamanto sakimeva jāyati, ahaṃ pana pubbenivutthakhandhappaṭicchādaṃ avijjaṇḍakosaṃ bhinditvā paṭhamaṃ tāva pubbenivāsānussatiñāṇavijjāya jāto. Tato sattānaṃ cutipaṭisandhippaṭicchādaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā dutiyaṃ dibbacakkhuññānavijjāya jāto, puna catusaccappaṭicchādaṃ avijjaṇḍakosaṃ padāletvā tatiyaṃ āsavānaṃ khayaññānavijjāya jāto. Evaṃ tīhi vijjāhi tikkhattuṃ jātomhi. Sā ca me jāti ariyā supariuddhāti idaṃ dasseti. Evaṃ dassento ca pubbenivāsaññāna atītaṃsaññānaṃ, dibbacakkhunā paccuppannānāgatamaññānaṃ, āsavakkhayaṇa sakalalokiyalokuttaraguṇanti evaṃ tīhi vijjāhi sabbepi sabbaññuguṇa pakāsetvā attano ariyāya jātiyā jeṭṭhasettṭhabhāvaṃ brāhmaṇassa dassesi.

Evaṃ vutte verañño brāhmaṇo ti evaṃ bhagavatā lokānukampakena brāhmaṇaṃ anukampamānena niguhitabbepi attano ariyāya jātiyā jeṭṭhasetṭhabhāve vijjāttayapakāsikāya dhammadesanāya vutte pītipphāraparipuṇṇagattacitto verañño brāhmaṇo taṃ bhagavato ariyāya jātiyā jeṭṭhasetṭhabhāvaṃ viditvā “īdisaṃ nāmāhaṃ sabbaloka jeṭṭhaṃ sabbaguṇasamannāgataṃ sabbaññaṃ ‘aññesaṃ abhivādanādikammaṃ na karotī’ ti avacaṃ, dhiratthu vata, bho, aññaṃ” nti attānaṃ garahitvā “ayaṃ dāni loke ariyāya jātiyā purejātattāna jeṭṭho, sabbaguṇehi appaṭisamatthēna seṭṭho” ti nitthaṃ gantvā bhagavantaṃ etadavoca - jeṭṭho bhavaṃ gotamo seṭṭho bhavaṃ gotamoti. Evañca pana vatvā puna taṃ bhagavato dhammadesanaṃ abbhanumodamāno abhikkantaṃ bho gotamātiādimāha. Taṃ vuttatthamevāti.

2. Sīhasuttavaṇṇanā

12. Dutīye abhiññātāti ñātā paññātā pākaṭā. Santhāgāreti mahājanassa vissamanatthāya kate agāre. Sā kira santhāgārasālā nagaramajjhe ahosi, catūsu ṭhānesu ṭhitānaṃ paññāyati, catūhi disāhi āgatamanussā paṭhamam tattha vissamitvā pacchā attano attano phāsukaṭṭhānaṃ gacchanti. Rājakulānaṃ rajjakiccasantharaṇatthāya kataṃ agārantipi vadantiyeva. Tattha hi nisīditvā licchavirājāno rajjakiccaṃ santharanti karonti vicārenti. Sannisinnāti tesam nisīdanatthaññeva paññattesu mahārahavarapaccattharaṇesu samussitasetacchattesu āsanesu sannisinnā. Anekaariyāyena buddhassa vaṇṇaṃ bhāsanti rājakule kiccañceva lokatthacariyañca vicāretvā anekehi kāraṇehi buddhassa vaṇṇaṃ bhāsanti kathenti dīpenti. Paṇḍitā hi te rājāno saddhā pasannā sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi ariyasāvaka, te sabbepi lokiya jaṭaṃ chinditvā buddhādīnaṃ tiṇṇaṃ ratanānaṃ vaṇṇaṃ bhāsanti. Tattha tividho buddhavaṇṇo nāma cariyavaṇṇo, sarīravaṇṇo, guṇavaṇṇoti. Tatthime rājāno cariyāya vaṇṇaṃ ārabhiṃsu - “dukkaraṃ vata kataṃ sammāsambuddhena kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkheyyāni dasa pāramiyo, dasa upapāramiyo, dasa paramatthapāramiyoti samattiṃsa pāramiyo pūrentena, ñātatthacariyaṃ, lokatthacariyaṃ, buddhacariyaṃ matthakaṃ pāpetvā pañca mahāpariccāge pariccajantenā” ti aḍḍhacchakkehi jātakasatehi buddhavaṇṇaṃ kathenti tusitabhavanaṃ pāpetvā ṭhapayiṃsu.

Dhammassa vaṇṇaṃ bhāsantā pana “tena bhagavatā dhammo desito, nikāyato pañca nikāyā, piṭakato tīṇi piṭakāni, aṅgato nava aṅgāni, khandhato caturāsītīdhammakhandhasahassāni” ti koṭṭhāsavasena dhammaguṇaṃ kathayiṃsu.

Sanghassa vaṇṇaṃ bhāsantā satthu dhammadesanaṃ sutvā “paṭiladdhasaddhā kulaputtā bhogakkhandhañceva ñātiparivaṭṭaṇca pahāya setacchattaṃ oparajjaṃ senāpatiseṭṭhibhaṇḍāgārikaṭṭhānantarādīni agaṇetvā nikkhamma satthu varasāsane pabbajanti. Setacchattaṃ pahāya pabbajitānaṃ bhaddiyarājamahākappinapukkusātiādīnaṃ rājapabbajitānaṃyeva buddhakāle asītisahasāni ahesuṃ. Anekaṭṭisaṇaṃ dhanam pahāya pabbajitānaṃ pana yasakulaputtasoneṭṭhiputtaraṭṭhapālakulaputtādīnaṃ paricchedo natthi. Evarūpā ca evarūpā ca kulaputtā satthu sāsane pabbajanti” ti pabbajjāsāṅkhepavasena saṅghaguṇaṃ kathayiṃsu.

Sīho senāpatīti evaṃnāmako senāya adhipati. Vesāliyañhi satta saḥassāni satta satāni satta ca rājāno. Te sabbe pi sannipatitvā sabbesaṃ maṇaṃ gahetvā “raṭṭhaṃ vicāretuṃ samatthaṃ ekaṃ vicinathā”ti vicinantā sīhaṃ rājakumāraṃ disvā “ayaṃ sakkhissati”ti sannitṭhānaṃ katvā tassa rattamaṇivaṇṇaṃ kambalapariyonaddhaṃ senāpaticchattaṃ adamsu. Taṃ sandhāya vuttaṃ - “sīho senāpatī”ti.

Nigaṇṭhasāvakoti nigaṇṭhassa nāṭaputtassa paccayadāyako upaṭṭhāko.

Jambudīpatalasmiñhi tayo janā nigaṇṭhānaṃ aggupaṭṭhākā - nālandāyaṃ, upālī gahapati, kapilapura vappo sakko, vesāliyaṃ ayaṃ sīho senāpatīti. Nisinno hotīti sesarājūnaṃ parisāya antarantare āsanāni paññāpayiṃsu, sīhassa pana majjhe ṭhāneti tasmīṃ paññatte mahārahe rājāsane nisinno hoti. Nissaṃsayanti nibbikicchaṃ addhā ekaṃsena, na hete yassa vā tassa vā appesakkhassa evaṃ anekasatehi kāraṇehi vaṇṇaṃ bhāsanti.

Yena nigaṇṭho nāṭaputto tenupasaṅkamīti nigaṇṭho kira nāṭaputto “sacāyaṃ sīho kassacideva samaṇassa gotamassa vaṇṇaṃ kathentassa sutvā samaṇaṃ gotamaṃ dassanāya upasaṅkamissati, mayhaṃ parihāni bhavissati”ti cintetvā paṭhamataraṃyeva sīhaṃ senāpatiṃ etadavoca - “senāpati imasmiṃ loke ‘ahaṃ buddho ahaṃ buddho’ti bahū vicaranti. Sace tvaṃ kassaci dassanāya upasaṅkamtukāmo ahosi, maṃ puccheyyāsi. Ahaṃ te yuttaṭṭhānaṃ pesessāmi, ayuttaṭṭhānato nivāressāmī”ti. So taṃ kathaṃ anussaritvā “sace maṃ pesessati, gamissāmi. No ce, na gamissāmī”ti cintetvā yena nigaṇṭho nāṭaputto, tenupasaṅkami.

Athassa vacanaṃ sutvā nigaṇṭho mahāpabbatena viya balavasokena otthaṭṭho “yattha dānissāhaṃ gamaṇaṃ na icchāmi, tattheva gantukāmo jāto, hatohamasmi”ti anattamaṇo hutvā “paṭibāhanupāyamassa karissāmī”ti cintetvā kiṃ pana tvantiādimāha. Evaṃ vadanto vicarantaṃ goṇaṃ daṇḍena paharanto viya jalamānaṃ padīpaṃ nibbāpento viya bhattabharitaṃ pattaṃ nikkujjanto viya ca sīhassa uppannapītiṃ vināsesi. Gamiyābhisaṅkhāroti hatthiyānādīnaṃ yojāpanagandhamālādiggahaṇavasena pavatto payogo. So paṭippassambhīti so vūpasanto.

Dutiyampi khoti dutiyavāraṃpi. Imasmiñca vāre buddhassa vaṇṇaṃ bhāsantā tusitabhavanato paṭṭhāya yāva mahābodhipallaṅkā dasabalassa heṭṭhā pādātalehi upari kesaggehi paricchinditvā dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇaasīti anubyañjanabyāmaṃ pabbhānaṃ vasena sarīravaṇṇaṃ kathayiṃsu. Dhammassa vaṇṇaṃ bhāsantā “ekapade pi ekabyañjanepi avakhalitaṃ nāma natthī”ti sukathitavaseneva dhammaguṇaṃ kathayiṃsu. Saṅghassa vaṇṇaṃ bhāsantā “evarūpaṃ yasa sirivibhavaṃ pahāya satthu sāsane pabbajitā na kosajjapakatikā honti, terasasu pana dhutaṅgaguṇesu paripūrakārino hutvā sattasu anupassanāsu kammaṃ karonti, aṭṭhatīṃsārammaṇavibhattiyo vaḷaṅjenti”ti paṭipadāvasena saṅghaguṇe kathayiṃsu.

Tatīyavāre pana buddhassa vaṇṇaṃ bhāsamānā “itipi so bhagavā”ti suttantapariyāyeneva buddhaguṇe kathayiṃsu, “svākkhāto bhagavatā dhammo”ti ādinā suttantapariyāyeneva dhammaguṇe, “suppaṭipanno bhagavato sāvaka saṅgho”ti ādinā suttantapariyāyeneva saṅghaguṇe ca kathayiṃsu. Tato sīho cintesi - “imesaṅca licchavirājakumārānaṃ tatīyadivasato paṭṭhāya buddhadhammasaṅghaguṇe kathentānaṃ mukhaṃ nappahoti, addhā anomaguṇena samannāgatā so bhagavā, imaṃ dāni uppannaṃ pītiṃ avijahitvā ahaṃ ajja

sammāsambuddhaṃ passissāmi”ti. Athassa “kiṃ hi me karissanti nigaṇṭhā”ti vitakko udapādi. Tattha kiṃ hi me karissantīti kiṃ nāma mayhaṃ nigaṇṭhā karissanti. Apalokitā vā anapalokitā vāti āpucchitā vā anāpucchitā vā. Na hi me te āpucchitā yānavāhanasampattiṃ, na ca issariyavisesaṃ dassanti, nāpi anāpucchitā harissanti, aphalaṃ etesaṃ āpucchananti adhippāyo.

Vesāliyā niyyāsīti yathā hi gimhakāle deve vuṭṭhe udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otarivā thokameva gantvā tiṭṭhati nappavattati, evaṃ sīhassa paṭhamadivase “dasabalaṃ passissāmi”ti uppannāya pītiyā nigaṇṭhena paṭibāhitakālo. Yathāpi dutiyadivase deve vuṭṭhe udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otarivā thokaṃ gantvā vālikāpuñjaṃ paharivā appavattaṃ hoti, evaṃ sīhassa dutiyadivase “dasabalaṃ passissāmi”ti uppannāya pītiyā nigaṇṭhena paṭibāhitakālo. Yathā tatiyadivase deve vuṭṭhe udakaṃ sandamānaṃ nadiṃ otarivā purāṇapaṇṇasukkhadaṇḍakaṭṭhakacavarādīni parikaḍḍhantaṃ vālikāpuñjaṃ bhinditvā samuddaninnaṃ hoti, evaṃ sīho tatiyadivase tiṇṇaṃ vatthūnaṃ guṇakathaṃ sutvā uppanne pītipāmojje “aphalā nigaṇṭhā nipphalā nigaṇṭhā, kiṃ me ime karissanti, gamissāmahaṃ satthusantika”nti manāṃ abhinīharitvā vesāliyā niyyāsi. Niyyanto ca “cirassāhaṃ dasabalassa santikaṃ gantukāmo jāto, na kho pana me yuttaṃ aññātakavesena gantu”nti “yekeci dasabalassa santikaṃ gantukāmā, sabbe nikkhamantū”ti ghosanaṃ kāretvā pañcarathasatāni yojāpetvā uttamarathe ṭhito tehi ceva pañcahi rathasatehi mahatiyā ca parisāya parivuto gandhapupphacuṇṇavāsādīni gāhāpetvā niyyāsi. Divā divassāti divasassa ca divā, majjhanhike atikkantamatte.

Yena bhagavā tenupasaṅkamīti ārāmaṃ pavisanto dūratova asīti-anubyañjana-byāmapabbhā-dvattiṃsa-mahāpurisalakkhaṇāni chabbaṇṇaghanabuddharasmiyo ca disvā “evarūpaṃ nāma purisaṃ evaṃ āsanne vasantaṃ ettakaṃ kālaṃ nāddasaṃ, vañcito vatamhi, alābhā vata me”ti cintetvā mahānidhiṃ disvā daliddapuriso viya sañjātapītipāmojjo yena bhagavā tenupasaṅkami. Dhammassa cānudhammaṃ byākarontīti bhotā gotamena vuttakāraṇassa anukāraṇaṃ kathenti. Kāraṇavacano hettha dhammasaddo “hetumhi ñāṇaṃ dhammapaṭisambhidā”tiādīsu viya. Kāraṇanti cettha tathāpavattassa saddassa attho adhippeto tassa pavattihetubhāvato. Atthappayutto hi saddappayogo. Anukāraṇanti eso eva parehi tathā vuccamāno. Sahadhammiko vādānuvādoti. Parehi vuttakāraṇehi sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo vā tato paraṃ tassa anuvādo vā koci appamattakopi viññūhi garahitabbaṃ ṭhānaṃ kāraṇaṃ na āgacchati. Idaṃ vuttaṃ hoti - kiṃ sabbākārenapi tava vāde gārayhaṃ kāraṇaṃ natthīti. Anabbhakkhātukāmāti na abhūtena vattukāmā. Atthi sīhapiyāyotiādīnaṃ attho verañjakaṇḍe āgatanayeneva veditabbo. Paramena assāsenāti catumaggacatuphalasaṅkhātena uttamena. Assāsāya dhammaṃ desemīti assāsanatthāya santhambhanatthāya dhammaṃ desemi. Iti bhagavā aṭṭhahaṅgehi sīhassa senāpatissa dhammaṃ desesi.

Anuviccakāraṇanti anuviditvā cintetvā tulayitvā kattabbaṃ karohīti vuttaṃ hoti. Sādhū hotīti sundaro hoti. Tumhādisasmiñhi maṃ disvā maṃ saraṇaṃ gacchante nigaṇṭhaṃ disvā nigaṇṭhaṃ saraṇaṃ gacchante “kiṃ ayaṃ sīho diṭṭhadiṭṭhameva saraṇaṃ gacchatī”ti garahā uppajjati, tasmā anuviccakāro tumhādisānaṃ sādhuṃ dasseti. Paṭākaṃ parihareyyunti te kira evarūpaṃ sāvakaṃ labhitvā “asuko nāma rājā vā rājamahāmatto vā seṭṭhi vā amhākaṃ saraṇaṃ gato sāvako jāto”ti paṭākaṃ ukkhipitvā nagare ghosentā āhiṇḍanti. Kasmā? Evaṃ no mahantabhāvo

āvibhavissatīti ca. Sace panassa “kimahaṃ etesaṃ saraṇaṃ gato”ti vipphaṇṇasāro uppaṇṇeyya, tampi so “etesaṃ me saraṇagatabhāvaṃ bahū jānanti, dukkhaṃ idāni paṭinivattitu”nti vinodetvā na paṭikkamissatīti ca. Tenāha - “paṭākaṃ parihareyyu”nti. Opānabhūtanti paṭiyattaudapāno viya ṭhitaṃ. Kulanti tava nivesanaṃ. Dātabbaṃ maññeyyāsīti pubbe dasapi vīsati paṭṭhi jana āgate disvā natthīti avatvā desi, idāni maṃ saraṇaṃ gatakāraṇamatteneva mā imesaṃ deyyadhammaṃ upacchindi. Sampattānañhi dātabbamevāti ovadi. Sutaṃ metaṃ, bhanteti kuto sutanti? Nigaṇṭhānaṃ santikā. Te kira kulagharesu evaṃ pakāseṇti “mayhaṃ yassa kassaci sampattassa dātabbanti vadāma, samaṇo pana gotamo ‘mayhameva dānaṃ dātabbaṃ nāññesaṃ, mayhameva sāvakaṇaṃ dānaṃ dātabbaṃ, nāññesaṃ sāvakaṇaṃ, mayhameva dīnaṃ dānaṃ mahapphalaṃ, nāññesaṃ, mayhameva sāvakaṇaṃ dīnaṃ mahapphalaṃ, nāññesa’nti evaṃ vadatī”ti. Taṃ sandhāya ayaṃ “sutaṃ meta”nti āha.

Anupubbim kathanti dānānantaraṃ sīlaṃ, sīlānantaraṃ saggaṃ, saggānantaraṃ magganti evaṃ anupaṭipāṭikathaṃ. Tattha dānakathanti idaṃ dānaṃ nāma sukhānaṃ nidānaṃ, sampattīnaṃ mūlaṃ, bhogaṇaṃ paṭiṭṭhā, visamagatassa tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ, idhalokaparalokesu dānasadisā avassayo paṭiṭṭhā ārammaṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ natthi. Idañhi avassayaṭṭhena ratanamayasīhāsanasadisaṃ, paṭiṭṭhānaṭṭhena mahāpathavīsadisā, ārammaṇaṭṭhena ālambanarajjusadisā. Idañhi dukkhanittharaṇaṭṭhena nāvā, samassāsanaṭṭhena saṅgāmasūro, bhayaparitāṇaṭṭhena susaṅkhatanagaraṃ, maccheramalādīhi anupalittaṭṭhena padumaṃ, tesāṃ nidahanāṭṭhena aggi, durāsadaṭṭhena āsiviso, asantāsanaṭṭhena sīho, balavantaṭṭhena hatthī, abhimaṅgalasammataṭṭhena setavasabho, khemantabhūmisampāpanaṭṭhena valāhako assarājā. Dānaṃ nāmetaṃ mayā gatamaggo, mayheso vaṃso, mayā dasa pāramiyo pūrentena velāmamahāyañño, mahāgovindamahāyañño, mahāsudassanamahāyañño, vessantaramahāyaññoti, anekamahāyaññā pavattitā, sasabhūtena jalitaaggikkhandhe attānaṃ niyyādentena sampattayācakaṇaṃ cittaṃ gahitaṃ. Dānañhi loka sakkasampattiṃ deti mārasampattiṃ brahmasampattiṃ, cakkavattisampattiṃ, sāvakaṇaṃ pāramiṇāṇaṃ, paccekabodhiṇāṇaṃ, abhisambodhiṇāṇaṃ detīti evamādidānaguṇappaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ.

Yasmā pana dānaṃ dento sīlaṃ samādātuṃ sakkoti, tasmā tadanantaraṃ sīlakathaṃ kathesi. Sīlakathanti sīlaṃ nāmetaṃ avassayo paṭiṭṭhā ārammaṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ. Sīlaṃ nāmetaṃ mama vaṃso, ahaṃ saṅkhaṇḍapālanāgarājakāle bhūridattanāgarājakāle campeyyanāgarājakāle sīlavarājakāle mātuposakahatthirājakāle chaddantahatthirājakāleti anantesu attabhāvesu sīlaṃ paripūresiṃ. Idhalokaparalokasampattīnañhi sīlasadisā avassayo paṭiṭṭhā ārammaṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ gati parāyaṇaṃ natthi, sīlālaṅkārasadisā alaṅkāro natthi, sīlapupphasadisā pupphaṃ natthi, sīlagandhasadisā gandho natthi. Sīlālaṅkārena hi alaṅkataṃ sīlagandhānulittaṃ sadevakopi loka olokento tittiṃ na gacchatīti evamādisīlaguṇappaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ.

“Idaṃ pana sīlaṃ nissāya ayaṃ saggo labbhatī”ti dassetuṃ sīlānantaraṃ saggakathaṃ kathesi. Saggakathanti “ayaṃ saggo nāma iṭṭho kanto manāpo, nīcamettha kīlā, nīcaṃ sampattiyo labbhanti, cātumahārājikā devā navutivassasatasahassāni dibbasukhaṃ dibbasampattiṃ anubhavanti, tāvatimsā tisso ca vassakoṭiyo saṭṭhi ca vassasatasahassānī”ti

evamādisaggaguṇappaṭisaṃyuttaṃ katham. Saggasampattiṃ kathayantānañhi buddhānaṃ mukhaṃ nappahoti. Vuttampi cetaṃ - “anekapariyāyena khvāhaṃ, bhikkhave, saggakatham katheyya”ntiādi.

Evam saggakathāya palobhetvā pana hatthiṃ alaṅkaritvā tassa soṇḍaṃ chindanto viya “ayampi saggo anicco addhuvo, na ettha chandarāgo kattabbo”ti dassanattamaṃ “appassādā kāmā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnava ettha bhiyyo”tiādinā nayena kāmānaṃ ādīnavaṃ okāraṃ saṃkilesaṃ kathesi. Tattha ādīnavoti doso. Okāroti avakāro lāmakabhāvo. Saṃkilesoti tehi sattānaṃ saṃsāre saṃkilissaṃ. Yathāha - “saṃkilissanti vata, bho, sattā”ti.

Evam kāmādīnavaṃ tajjetvā nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Kallacittanti arogacittaṃ. Sāmuṃkamaṃsikaṃ sāmāṃ ukkaṃsikaṃ attanāyeva uddharitvā gahitā, sayambhuññānaṃ diṭṭhā asādhāraṇā aññesanti attho. Kā pana sātī? Ariyasaccadesanā. Tenevāha - dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ magganti. Virajaṃ vīṭamalanti rāgarajādīnaṃ abhāvā virajaṃ, rāgamalādīnaṃ vigatattā vīṭamalaṃ. Dhammacakkhanti idha sotāpattimaggo adhippeto. Tassa uppattiākāradassanattamaṃ yaṃkiñci samudayadhammaṃ sabbaṃ taṃ nirodhadhammanti āha. Tañhi nirodhaṃ ārammaṇaṃ katvā kiccavasena evaṃ sabbasaṅkhataṃ paṭivijjhantaṃ uppajjati. Diṭṭho ariyasaccadhammo etenāti diṭṭhadhammo. Esa nayo sesesupi. Tiṇṇā vicikicchā anenāti tiṇṇavicikicchā. Vigatā kathaṃkathā assāti vigataṃkathā. Visārajjam pattoti vesārajjappatto. Kattha? Satthusāsane. Nāssa paro paccayo, na paraṃ saddhāya ettha vattatīti aparappaccayo.

Pavattamaṃsanti pakatiyā pavattaṃ kappiyamaṃsaṃ mūlaṃ gahetvā antarāpaṇe pariyesāhīti adhippāyo. Sambahulā nigaṇṭhāti pañcasatamattā nigaṇṭhā. Thūlaṃ pasunti thūlaṃ mahāsarīraṃ gokaṇṇamahimsasūkarasaṅkhātaṃ pasuṃ. Uddissakatanti attānaṃ uddisittvā kataṃ, māritanti attho. Paṭiccamanti svāyaṃ taṃ maṃsaṃ paṭicca taṃ pāṇavadhakammaṃ phusati. Tañhi akusalaṃ upaḍḍhaṃ dāyakassa, upaḍḍhaṃ paṭiggāhakassa hotīti nesaṃ laddhi. Aparo nayo - paṭiccamanti attānaṃ paṭiccatamaṃ. Atha vā paṭiccamanti nimittakammassetamaṃ adhivacanaṃ, taṃ paṭiccamammaṃ ettha atthīti maṃsampi paṭiccamanti vuttaṃ. Upakaṇṇaketi kaṇṇamūle. Alanti paṭikkhepavacanaṃ, kiṃ imināti attho. Na ca paneteti ete āyasmanto dīgharattaṃ avaṇṇakāmā hutvā avaṇṇaṃ bhāsantāpi abbhācikkhantā na jiridanti, abbhakkhānassa antaṃ na gacchantīti attho. Atha vā lajjanatthe idaṃ jiridantīti padaṃ datṭhabbaṃ, na lajjantīti attho.

3. Assājānīyasuttavaṇṇanā

13. Tatiye aṅgehīti guṇaṅgehi. Tassaṃ disāyaṃ jāto hotīti tassaṃ sindhunadītīradisāyaṃ jāto hoti. Aññepi bhadrā assājānīyā tattheva jāyanti. Allamaṃ vā sukkhaṃ vāti allatiṇaṃ vā sukkhatiṇaṃ vā. Nāññe asse ubbejetāti aññe asse na ubbejeti na paharati na ḍaṃsati na kalahaṃ karoti. Sāṭheyyānīti saṭhabhāvo. Kūṭheyyānīti kūṭabhāvo. Jimheyyānīti jimhabhāvo. Vaṇkeyyānīti vaṇkabhāvā. Iccassa catūhipi padehi asikkhitabhāvova kathito. Vāhīti vahanasabhāvo dinnovādapāṭikaro. Yāva jīvitamaraṇapariyādānāti yāva jīvitassa maraṇena pariyosānā. Sakkaccaṃ paribhuñjati amataṃ viya paccavekkhitvā paribhuñjati. Purisathāmenātiādīsu ñāṇathāmādayo kathitā. Saṇṭhānanti osakkaṃ paṭippassaddhi.

4. Assakhaḷuṅkasuttavaṇṇanā

14. Catutthe “pehī”ti vuttoti “gacchā”ti vutto. Piṭṭhito ratham pavatteti khandhaṭṭhikena yugam uppīlitvā pacchimabhāgena ratham pavattento osakkati. Pacchā laṅghati, kubbaram hanatīti dve pacchimapāde ukkhipitvā tehi paharivā rathakubbaram bhindati. Tidaṇḍam bhañjatīti rathassa purato tayo daṇḍakā honti, te bhañjati. Rathīsāya satthim ussajjitvāti sīsam nāmetvā yugam bhūmiyam pātetvā satthinā rathīsam paharivā. Ajjomaddatīti dvīhi purimapādehi īsam maddanto tiṭṭhati. Ubbatūmam ratham karotīti thalam vā kaṇḍakaṭṭhānam vā ratham āropeti. Anādiyitvāti amanasikatvā agaṇitvā. Mukhādhānanti mukhaṭṭhapanatthāya dinnam ayasaṅkhalikam. Khīlaṭṭhāyīti cattāro pāde thambhe viya niccalam ṭhapetvā khīlaṭṭhānasadisena ṭhānena tiṭṭhati. Imasmim sutte vaṭṭameva kathitam.

5. Malasuttavaṇṇanā

15. Pañcame asajjhāyamalāti uggahitamantānam asajjhāyakaraṇam malam nāma hoti. Anuṭṭhānamalā gharāti utṭhānavīriyābhāvo gharānam malam nāma. Vaṇṇassāti sarīravaṇṇassa. Rakkhatoti yaṃkiñci attano santakam rakkhantassa. Avijjā paramam malanti tato sesākusalahammamalato aṭṭhasu ṭhānesu aññābhūtā vaṭṭamūlasaṅkhātā bahalandhakāraavijjā paramam malam. Tato hi malataram nāma natthi. Imasmimpi sutte vaṭṭameva kathitam.

6. Dūteyyasuttavaṇṇanā

16. Chaṭṭhe dūteyyanti dūtakammaṃ. Gantumarahatīti taṃ dūteyyasaṅkhātam sāsanaṃ dhāretvā haritum arahati. Sotāti yo taṃ assa sāsanaṃ deti, tassa sotā. Sāvetāti taṃ uggaṇhitvā “idaṃ nāma tumhehi vutta”nti paṭisāvetā. Uggahetāti suggahitam katvā uggahetā. Dhāretāti sudhāritam katvā dhāretā. Viññāti atthānatthassa attham jānitā. Viññāpetāti param vijānāpetā. Sahitā sahitassāti idaṃ sahitam, idaṃ asahitanti evaṃ sahitāsahitassa kusalo, upagatānupagatesu cheko sāsanaṃ ārocento sahitam sallakkhetvā āroceti. Na byathatīti vedhati na chambhati. Asandiddhanti nissandeham vigatasamsayam. Pucchitoti pañhatthāya pucchito.

7-8. Bandhanasuttadvayavaṇṇanā

17-18. Sattame ruṇṇenāti ruditena. Ākappenāti nivāsanapārūpanādinā vidhānena. Vanabhaṅgenāti vanato bhañjitvā āhaṭena pupphaphalādipaṇṇākārena. Aṭṭhamepi ese va nayo.

9. Pahārādasuttavaṇṇanā

19. Navame pahārādoti evaṃnāmakko. Asurindoti asurajetṭhako. Asuresu hi vepacitti rāhu pahārādoti ime tayo jetṭhakā. Yena bhagavā tenupasaṅkamīti dasabalassa abhisambuddhādivasato paṭṭhāya “ajja gamissāmi sve gamissāmī”ti ekādasā vassāni atikkamitvā dvādasame vasse satthu verañjāyam vasanakāle “sammāsambuddhassa santikam gamissāmī”ti cittam uppādetvā “mama ‘ajja sve’ti dvādasā vassāni jātāni, handāham idāneva gacchāmī”ti taṅkhaṇamyeva asuragaṇaparivuto asurabhavanā nikkhamitvā divā divassa yena bhagavā tenupasaṅkami, ekamantaṃ aṭṭhāsīti so kira “tathāgataṃ pañham pucchitvā eva dhammaṃ suṇissāmī”ti āgato, tathāgataṃ pana diṭṭhakālato paṭṭhāya buddhagāravena pucchitum asakkonto api satthāram vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsī. Tato satthā cintesi - “ayaṃ pahārādo mayi akathente paṭhamataram kathetum na sakkhissati, ciṇṇavasitṭhāneyeva naṃ kathāsamutṭhāpanattham ekam pañham pucchissāmī”ti.

pabbataṃ paharivā uṭṭhāya parikkhepena tigāvutappamāṇā udakadhārā hutvā ākāseṇa saṭṭhi yojanāni gantvā tiyaggaḷe nāma pāsāṇe patitā, pāsāṇo udakadhārāvegena bhinno. Tattha paññāsajoyanappamāṇā tiyaggaḷā nāma mahāpokkharāṇī jātā, pokkharāṇiyā kūlaṃ bhinditvā pāsāṇaṃ pavisitvā saṭṭhi yojanāni gatā. Tato ghanapathaviṃ bhinditvā ummaṅgena saṭṭhi yojanāni gantvā giṇṇhaṃ nāma tiracchānapabbataṃ paharivā hatthatale pañcaṅgulisadisā pañca dhārā hutvā pavattati. Sā tikkhattuṃ anottattaṃ padakkhiṇaṃ katvā gataṭṭhāne āvattagaṅgāti vuccati. Ujukaṃ pāsāṇapiṭṭhena saṭṭhi yojanāni gataṭṭhāne kaṇhagaṅgā, ākāseṇa saṭṭhi yojanāni gataṭṭhāne ākāsaṅgā, tiyaggaḷapāsāṇe paññāsajoyanokāse ṭhitā tiyaggaḷapokkharāṇī, kūlaṃ bhinditvā pāsāṇaṃ pavisitvā saṭṭhi yojanāni gataṭṭhāne bahalagaṅgāti, umaṅgena saṭṭhi yojanāni gataṭṭhāne umaṅgaṅgāti vuccati. Viṇṇhaṃ nāma tiracchānapabbataṃ paharivā pañca dhārā hutvā pavattanaṭṭhāne pana gaṅgā, yamunā, aciravatī, sarabhū, mahīti pañca saṅkhaṃ gatā. Evametā pañca mahānadiyo himavantato pavattantīti veditabbā.

Savantiyoti yā kāci savamāṇā gacchantī mahānadiyo vā kunnadiyo vā. Appentīti allīyanti osaranti. Dhārāti vuṭṭhidhārā. Pūrattanti puṇṇabhāvo. Mahāsamuddassa hi ayaṃ dhammatā - “imasmim kāle devo mando jāto, jālakkhipādīni ādāya macchakacchape gaṇhissāmā”ti vā “imasmim kāle mahantā vuṭṭhi, labhissāma nu kho piṭṭhipasāraṇaṭṭhāna”nti vā vattuṃ na sakkā. Paṭhamakappikakālato paṭṭhāya hi yaṃ sinerumekhalaṃ āhacca udakaṃ ṭhitaṃ, tato ekaṅgulamattampi udakaṃ neva heṭṭhā osīdati, na uddhaṃ uttarati. Ekarasoti asambhinnaraso.

Muttāti khuddakamahantavaṭṭadīghādibhedā anekavidhā. Maṇīti rattanīlādibhedo anekavidho. Veḷuriyoti vaṃsavaṇṇasirīsapupphavaṇṇādibhedo anekavidho. Saṅkhoti dakkhiṇāvaṭṭatambakucchikadhamanasaṅkhādibhedo anekavidho. Silāti setakāḷamuggavaṇṇādibhedo anekavidhā. Pavāḷanti khuddakamahantarattaghaṇarattādibhedam anekavidhaṃ. Masāragallanti kabaramaṇi. Nāgāti ūmipiṭṭhavāsīnopi vimānaṭṭhakā nāgāpi.

Aṭṭha pahārādāti satthā aṭṭhapi dhamme vattuṃ sakkoti, soḷasapi bāttiṃsapi catusaṭṭhipi saḥassampi, pahārādēna pana aṭṭha kathitā, ahampi teheva sarikkhake katvā kathessāmīti cintetvā evamāha. Anupubbasiṅkhātīdīsū anupubbasiṅkhāya tisso siṅkhā gahitā, anupubbakiriyāya terasa dhutaṅgāni, anupubbapaṭipadāya satta anupassanā aṭṭhārāsa mahāvīpassanā aṭṭhatīsa ārammaṇavibhattiyo sattatiṃsa bodhapakkhiyadhammā. Na āyatakenēva aññāpaṭivedhoti maṇḍūkassa uppatitvā gamanaṃ viya āditova sīlapūraṇādīṃ akatvā arahattappaṭivedho nāma natthi, paṭipāṭiyā pana sīlasamādhīpaññāyo pūretvāva sakkā arahattaṃ pattunti attho.

Ārakāvāti dūreyeva. Na tena nibbānadhātuyā ūnattaṃ vā pūrattaṃ vāti asaṅkhyeyyepi kappe buddhesu anuppannesu ekasattopi parinibbātuṃ na sakkoti, tadāpi “tucchā nibbānadhātū”ti na sakkā vattuṃ. Buddhakāle ca pana ekekaṃ samāgame asaṅkhyeyyāpi sattā amataṃ ārādhenti, tadāpi na sakkā vattuṃ - “pūrā nibbānadhātū”ti.

10. Uposathasuttavaṇṇanā

20. Dasame nisinno hotīti uposathakaraṇatthāya upāsikāya ratanapāsāde nisinno. Nisajja pana bhikkhūnaṃ cittāni olokento ekaṃ dussīlapuggalaṃ disvā “sacāhaṃ imasmim puggale nisinneyeva pātimokkhaṃ uddisissāmi, sattadhā tassa muddhā phalissatī”ti tassa anukampāya tuṇhīyeva ahosi. Abhikkantāti atikkantā parikkhīṇā.

Uddhaste aruṇeti uggate aruṇasīse. Nandimukhiyāti tuṭṭhamukhiyā. Aparisuddhā, ānanda, parisāti “asukapuggalo aparisuddho”ti avatvā “aparisuddhā, ānanda, parisā”ti āha. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Mahāvaggo dutiyo.

3. Gahapativaggo

1. Paṭhamauggasuttavaṇṇanā

21. Tatiyassa paṭhame paññatte āsane nisīdīti tassa kira ghare pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ pañca āsanasatāni niccaṃ paññattāneva honti, tesu aññatarasmiṃ āsane nisīdi. Taṃ suṇāhīti te suṇāhi, taṃ vā aṭṭhavidhaṃ acchariyadhammaṃ suṇāhi. Cittaṃ pasīdīti “buddho nu kho na buddho nu kho”ti vitakkamattampi na uppajji, ayameva buddhoti cittuppādo pasanno anāvilo ahosi. Sakāni vā ñātikulānīti attano yāpanamattaṃ dhaṇaṃ gahetvā ñātigharāni gacchatu. Kassa vo dammīti katarapurisassa tumhe dadāmi, ārocetha me attano adhippāyaṃ. Appaṭivibhattāti “ettakaṃ dassāmi ettakaṃ na dassāmi, idaṃ dassāmi idaṃ na dassāmī”ti cittaṃ uppādentena hi paṭivibhattā nāma hoti, mayhaṃ pana na evaṃ. Atha kho saṅghikā viya gaṇasantakā viya ca sīlavantehi saddhiṃ sādharmaṇāyeva. Sakkaccaṃyeva payirupāsāmīti sahatthā upaṭṭhahāmi, cittikārena upasaṅkamāmi.

Anacchariyaṃ kho pana maṃ, bhanteti, bhante, yaṃ maṃ devatā upasaṅkamitvā evaṃ ārocenti, idaṃ na acchariyaṃ. Yaṃ panāhaṃ tatonidānaṃ cittassa uṇṇatiṃ nābhijānāmi, taṃ eva acchariyanti vadati. Sādhu sādhu, bhikkhūti ettha kiñcāpi bhikkhuṃ āmanteti, upāsakasseva pana veyyākaraṇasampahaṃsane esa sādhu kārōti vedītabbo.

2. Dutiyauggasuttavaṇṇanā

22. Dutie nāgavaneti tassa kira seṭṭhino nāgavanaṃ nāma uyyānaṃ, so tattha purebhattaṃ gandhamālādīni gāhāpetvā uyyānakīlikāṃ kīṭitukāmo gantvā paricāriyamāno bhagavantaṃ addasa. Saha dassanenevassa purimanayeneva cittaṃ pasīdi, surāpānena ca uppannamando taṅkhaṇaṃyeva pahīyi. Taṃ sandhāyevamāha. Oṇoesinti udakaṃ hatthe pātetvā adāsiṃ. Asukoti amuko. Samacittova demīti “imassa thokaṃ, imassa bahuka”nti evaṃ cittanānattaṃ na karomi, deyyadhammaṃ pana ekasadiṣaṃ karomīti dasseti. Ārocentīti ākāse ṭhatvā ārocenti. Natthi taṃ saṃyojananti iminā upāsako attano anāgāmiphalaṃ byākaroti.

3. Paṭhamahatthakasuttavaṇṇanā

23. Tatiye hatthako āḷavakoti bhagavatā āḷavakayakkhassa hatthato hatthehi sampācicchittatā hatthakoti laddhanāmo rājakumāro. Sīlavāti pañcasīladasasīlena sīlavā. Cāgavāti cāgasampanno. Kaccittha, bhanteti, bhante, kacci ettha bhagavato byākaraṇaṭṭhāne. Appicchoti adhiḡamappicchatāya appiccho.

4. Dutiyahatthakasuttavaṇṇanā

24. Catutthe pañcamattehi upāsakasatehīti sotāpannasakadāgāmīnaṃyeva ariyasāvakaupāsakānaṃ pañcahi satehi parivuto bhuttaṭpātarāso gandhamālavilepenacuṇṇāni gahetvā yena bhagavā tenupasaṅkami. Saṅghavatthūnīti saṅgaṇhanakāraṇāni. Tehāhanti tehi ahaṃ. Taṃ dānena

saṅgaṇhāmīti naṅgalabalibaddabhattabījādīni ceva gandhamālamūlādīni ca datvā saṅgaṇhāmī. Peyyavajjenāti amma, tāta, bhātara, bhaginītiādikena kaṇṇasukhena mudukena piyavacanena saṅgaṇhāmī. Atthacariyāyāti “imassa dānena vā piyavacanena vā kiccaṃ natthi, atthacariyāya saṅgaṇhitabbayuttako aya”nti ñatvā uppannakiccanittharaṇasaṅkhātāya atthacariyāya saṅgaṇhāmī. Samānattatāyāti “imassa dānādīhi kiccaṃ natthi, samānattatāya saṅgaṇhitabbo aya”nti ekato khādanapivananisaṃjādīhi attanā samānaṃ katvā saṅgaṇhāmī. Daliddassa kho no tathā sotabbaṃ maññantīti daliddassa kiñci dātuṃ vā kātuṃ vā asakkontassa, yathā daliddassa no tathā sotabbaṃ maññanti, mama pana sotabbaṃ maññanti, dinnovāde tiṭṭhanti, na me anusāsaniṃ atikkamitabbaṃ maññanti. Yoni kho tyāyanti upāyo kho te ayaṃ. Imesu pana dvīsupi suttesu satthārā sīlacāgapaññā missakā kathitāti veditabbā.

5-6. Mahānāmasuttādivaṇṇanā

25-26. Pañcame atthūpaparikkhita hotīti atthānattham kāraṇākāraṇam upaparikkhitā hoti. Chaṭṭhe saddhāsīlacāgā missakā kathitā.

7. Paṭhamabalasuttavaṇṇanā

27. Sattame ujjhattibalāti ujjhānabalā. Bālānañhi “yaṃ asuko idaṇcīdaṇca āha, maṃ so āha, na añña”nti evaṃ ujjhānameva balaṃ. Nijjhattibalāti “na idaṃ evaṃ, evaṃ nāmeta”nti atthānatthanijjhāpanaṃyeva balaṃ. Paṭisaṅkhānabalāti paccavekkhaṇabalā. Khantibalāti adhivāsanabalā.

8. Dutiyabalasuttavaṇṇanā

28. Atṭhame balānīti ñāṇabalāni. Āsavānaṃ khayam paṭijānātīti arahattaṃ paṭijānāti. Aniccatoti hutvā abhāvākārena. Yathābhūtanti yathāsabhāvato. Sammappaññāyāti saḥavipassanāya maggapaññāya. Aṅgārakāsūpamāti santāpanaṭṭhena aṅgārakāsuyā upamitā ime kāmāti. Vivekaninnanti phalasamāpattivāsena nibbānaninnaṃ. Vivekaṭṭhanti kilesehi vajjitaṃ dūrībhūtaṃ vā. Nekkhammābhīratanti pabbajjābhīrataṃ. Byantibhūtanti vigatantabhūtaṃ ekadesenāpi anallīnaṃ viśaṃyuttaṃ viśaṃsatṭhaṃ. Āsavaṭṭhāniyehīti sampayogavasena āsavānaṃ kāraṇabhūtehi, kilesadhammehīti attho. Atha vā byantibhūtanti vigatavāyanti attho. Kuto? Sabbaso āsavaṭṭhāniyehi dhammehi, sabbehi tebhūmakadhammehīti attho. Imasmiṃ sutte ariyamaggo lokiyalokuttaro kathito.

9. Akkhaṇasuttavaṇṇanā

29. Navame khaṇe kiccāni karotīti khaṇakicco, okāsaṃ labhitvāva kiccāni karotīti attho. Dhammoti catusaccadhammo. Opasamikoti kilesūpasamāvaho. Parinibbāyikoti kilesaparinibbānakaro. Catumaggañāṇasaṅkhātāṃ sambodhiṃ gacchati sampāpuṇātīti sambodhagāmī. Dīghāyukaṃ devanikāyanti idaṃ asaṇṇaṃ devanikāyaṃ sandhāya vuttaṃ. Aviññātāresūti ativiya aviññūsu.

Suppavediteti sukathite. Antarāyikāti antarāyakarā. Khaṇo ve mā upaccagāti ayaṃ laddho khaṇo mā atikkamī. Idha ceva naṃ virādhetīti sace koci pamattacārī idha imaṃ khaṇaṃ labhitvāpi saddhammassa niyāmataṃ ariyamaggaṃ virādheti na sampādeti. Atītatthoti hāpitattho. Cirattaṃ anutapissatīti cirarattaṃ socissati. Yathā hi “asukaṭṭhāne bhaṇḍaṃ samuppanna”nti sutvā eko vāṇijo na gaccheyya, aññe gantvā gaṇheyyuṃ, tesam taṃ aṭṭhaguṇampi dasaguṇampi bhaveyya. Atha itaro

“mama attho atikkanto”ti anutapeyya, evaṃ yo idha khaṇaṃ labhivā appaṭipajjanto saddhammassa niyāmatam virādhēti, so ayaṃ vāṇijova atītattho ciraṃ anutapissati socissati. Kiñca bhiyyo avijjānivutoti tathā. Paccavidunti paṭivijjhimsu. Saṃvarāti silasaṃvarā. Māradheyyaparānugeti māradheyyasaṅkhātā saṃsāraṃ anugate. Pāraṅgatāti nibbānaṃ gatā. Ye pattā āsavakkhayanti ye arahattaṃ pattā. Evamidha gāthāsu vaṭṭavivaṭṭam kathitaṃ.

10. Anuruddhamahāvitakkasuttavaṇṇanā

30. Dasame cetisūti cetināmakānaṃ rājūnaṃ nivāsaṭṭhānattā evaṃladdhāvohāre raṭṭhe. Pācīnavaṃsadāyēti dasabalassa vasanaṭṭhānato pācīnadisāya ṭhite vaṃsadāye nīlobhāsehi veḷūhi sañchanne araññe. Evaṃ cetaso parivitakko udapādīti thero kira pabbajitvā paṭhamaantovassamhiyeva samāpattilābhī hutvā saḥassalokadhātudassanasamatthaṃ dibbacakkhuññaṃ uppādesi. So sārīputtattherassa santikaṃ gantvā evamāha - “idhāhaṃ, āvuso sārīputta, dibbena cakkhunā visuddhena atikkanta mānusakena saḥsalokaṃ olokemi. Āraddhaṃ kho pana me vīriyaṃ asallīnaṃ, upaṭṭhitā sati asammuṭṭhā, passaddho kāyo asāradaddho, samāhitaṃ cittaṃ ekaggaṃ. Atha ca pana me anupādāya āsavehi cittaṃ na vimuccatī”ti. Atha naṃ thero āha - “yaṃ kho te, āvuso anuruddha, evaṃ hoti ‘ahaṃ dibbena cakkhunā...pe... olokemi’ti, idaṃ te mānasmim. Yampi te, āvuso, anuruddha evaṃ hoti ‘āraddhaṃ kho pana me vīriyaṃ...pe... ekagga’nti, idaṃ te uddhaccasmim. Yampi te, āvuso anuruddha, evaṃ hoti ‘atha ca pana me anupādāya āsavehi cittaṃ na vimuccatī’ti, idaṃ te kukkucasmim. Sādhū vatāyasmā anuruddho ime tayo dhamme pahāya ime tayo dhamme amanasikarivā amatāya dhātuyā cittaṃ upasaṃharatū”ti evamassa thero kammatṭhānaṃ kathesi. So kammatṭhānaṃ gahetvā satthāraṃ āpucchitvā cetiraṭṭhaṃ gantvā samaṇadhammaṃ karonto aṭṭhamāsaṃ caṅkamaṇa vītināmesi. So padhānaveganimmathitattā kilantakāyo ekassa veḷugumbassa heṭṭhā nisīdi. Athassāyaṃ evaṃ cetaso parivitakko udapādi, esa mahāpurisavitakko uppajjīti attho.

Appicchassāti ettha paccayappiccho, adhigamappiccho, pariyattiappiccho, dhutaṅgappicchoti cattāro appicchā. Tattha paccayappiccho bahum dente appaṃ gaṇhāti, appaṃ dente appataraṃ gaṇhāti, na anavasesaggāhī hoti. Adhigamappiccho majjhantikatthero viya attano adhigamaṃ aññesaṃ jānituṃ na deti.

Pariyattiappiccho tepiṭakopi samāno na bahussutabhāvaṃ jānāpetukāmo hoti sāketatissatthero viya. Dhutaṅgappiccho dhutaṅgapariharaṇabhāvaṃ aññesaṃ jānituṃ na deti dvebhātikattheresu jeṭṭhatthero viya. Vatthu visuddhimagge kathitaṃ. Ayaṃ dhammoti evaṃ santagaṇaniguhanena ca paṭiggahaṇe mattaññutāya ca appicchassa puggalassa ayaṃ navalokuttaradhammo sampajjati, no mahicchassa. Evaṃ sabbattha yojetabbaṃ.

Santuṭṭhassāti catūsu paccayesu tīhi santosehi santuṭṭhassa. Pavivittassāti kāyacittaupadhivivekehi vivittassa. Tattha kāyaviveko nāma gaṇasaṅgaṇikaṃ vinodetvā ārambhavatthuvaseṇa ekībhāvo. Ekībhāvamatteneva kammaṃ na nipphajjatīti kasiṇaparikammaṃ katvā aṭṭha samāpattiyo nibbatteti, ayaṃ cittaviveko nāma. Samāpattimatteneva kammaṃ na nipphajjatīti jhānaṃ pādakaṃ katvā saṅkhāre sammasitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇāti, ayaṃ sabbākārato upadhiviveko nāma. Tenāha bhagavā - “kāyaviveko ca vivekaṭṭhakāyānaṃ nekkhammābhiraṭānaṃ, cittaviveko ca parisuddhacittānaṃ paramavodānappattānaṃ, upadhiviveko ca nirupadhīnaṃ puggalānaṃ

visaṅkhāragatāna''nti.

Saṅgaṇikārāmassāti gaṇasaṅgaṇikāya ceva kilesasaṅgaṇikāya ca ratassa.
Āraddhavīriyassāti kāyikacetasikavīriyavasena āraddhavīriyassa. Upaṭṭhitassatissāti
catusatipaṭṭhānavasena upaṭṭhitassatissa. Samāhitassāti ekaggacittassa. Paññavatoti
kammassakatapaññāya paññavato.

Sādhū sādhuṭi therassa vitakkaṃ sampahaṃsento evamāha. Imaṃ aṭṭhamanti satta
nidhī laddhapurisassa aṭṭhamam dento viya, satta maṇiratanāni, satta hatthiratanāni,
satta assaratanāni laddhapurisassa aṭṭhamam dento viya satta mahāpurisavitakke
vitakketvā ṭhitassa aṭṭhamam ācikkhanto evamāha. Nippapañcārāmassāti
taṇhāmānadiṭṭhipapañcarahitattā nippapañcasaṅkhāte nibbānapade abhiratassa.
Itaraṃ tasseva vevacanaṃ. Papañcārāmassāti yathāvuttesu papañcesu abhiratassa.
Itaraṃ tasseva vevacanaṃ.

Yatoti yadā. Tatoti tadā. Nānārattānanti nilapītalohitodātavaṇṇehi nānārajanehi
rattānaṃ. Paṃsukūlanti tevīsatiyā khettesu ṭhitapaṃsukūlacīvaraṃ. Khāyissatīti
yathā tassa pubbaṇhasamayādīsu yasmiṃ samaye yaṃ icchatī, tasmīṃ samaye taṃ
pārupantassa so dussakaraṇḍako manāpo hutvā khāyati, evaṃ tuyhampi
cīvarasantosamahāriyavaṃsena tuṭṭhassa viharato paṃsukūlacīvaraṃ khāyissati
upaṭṭhahissati. Ratiyāti ratiatthāya. Aparitassāyāti taṇhādiṭṭhiparitassanāhi
aparitassanatthāya. Phāsuvihārāyāti sukhavihāratthāya. Okkamanāya nibbānassāti
amataṃ nibbānaṃ otaraṇatthāya.

Piṇḍiyālopabhojananti gāmanigamarājadhānīsu jaṅghābalaṃ nissāya gharapaṭipāṭiyā
carantena laddhapiṇḍiyālopabhojanaṃ. Khāyissatīti tassa gahapatino
nānaggarasabhojanaṃ viya upaṭṭhahissati. Santuṭṭhassa viharatoti
piṇḍapātasantosamahāriyavaṃsena santuṭṭhassa viharato. Rukkhamūlasenāsanam
khāyissatīti tassa gahapatino tebhūmakapāsāde gandhakusumavāsasugandham
kūṭāgāraṃ viya rukkhamaṃ upaṭṭhahissati. Santuṭṭhassāti
senāsanasantosamahāriyavaṃsena santuṭṭhassa. Tiṇasanthārakoti tiṇehi vā
paṇṇehi vā bhūmiyaṃ vā phalakapāsāṇatalāni vā aññatarasmiṃ santhatasanthato.
Pūtimuttanti yaṃkiñci muttam. Taṅkhaṇe gahitampi pūtimuttameva vuccati
duggandhattā. Santuṭṭhassa viharatoti gilānapaccayabhesajjaparikkhārasantosena
santuṭṭhassa viharato.

Iti bhagavā catūsu ṭhānesu arahattaṃ pakkhipanto kammaṭṭhānaṃ kathetvā
''katarasenāsane nu kho vasantassa kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ bhavissatī''ti
āvajjento ''tasmiññeva vasantassā''ti ñatvā tena hi tvam, anuruddhātīdīmāha.
Pavivittassa viharatoti tīhi vivekehi vivittassa viharantassa.
Uyyojanikapaṭisaṃyuttanti uyyojanikeheva vacanehi paṭisaṃyuttaṃ, tesam
upaṭṭhānagamanakamyevevāti attho. Papañcanirodheti nibbānapade. Pakkhandatīti
ārammaṇakaraṇavasena pakkhandati. Pasīdatītiādīsupi ārammaṇavaseneva
pasīdanasantiṭṭhanamuccanā veditabbā. Iti bhagavā cetiraṭṭhe pācīnavamsadāye
āyasmato anuruddhassa kathite aṭṭha mahāpurisavitakke puna
bhesakaḷāvanamahāvihāre nisīditvā bhikkhusaṅghassa vitthārena kathesi.

Manomayenāti manena nibbattitakāyopi manomayoti vuccati manena gatakāyopi,
idha manena gatakāyaṃ sandhāyevamāha. Yathā me ahu saṅkappoti yathā mayham
vitakko ahosi, tato uttari aṭṭhamam mahāpurisavitakkaṃ dassento tato uttariṃ
desayi. Sesam sabbattha uttānamevāti.

4. Dānavaggo

1. Paṭhamadānasuttavaṇṇanā

31. Catutthassa paṭhame āsajja dānaṃ detīti patvā dānaṃ deti. Āgataṃ disvā taṃ muhuttaṃyeva nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā dānaṃ deti, dassāmīti na kilameti. Bhayāti “ayaṃ adāyako akārako”ti garahabhayā, apāyabhayā vā. Adāsi meti mayhaṃ pubbe esa idaṃ nāma adāsīti deti. Dassati meti anāgate idaṃ nāma dassatīti deti. Sāhu dānanti dānaṃ nāma sādhu sundaraṃ buddhādīhi paṇḍitehi pasatthanti deti. Cittālaṅkāracittaparikkhāratthaṃ dānaṃ detīti samathavipassanācittassa alaṅkāratthañceva parikkhāratthañca deti. Dānañhi cittaṃ muduṃ karoti. Yena laddho, so “laddhaṃ me”ti muducitto hoti. Yena dinnaṃ, sopi “dinnaṃ mayā”ti muducitto hoti. Iti ubhinnaṃ cittaṃ muduṃ karoti. Teneva “adantadamana”nti vuccati. Yathāha -

“Adantadamanaṃ dānaṃ, adānaṃ dantadūsakaṃ;
Dānena piyavācāya, unnamanti namanti cā”ti.

Imesu pana aṭṭhasu dānesu cittālaṅkāradānameva uttamanti.

2. Dutiyadānasuttavaṇṇanā

32. Dutiye saddhāti yāya saddhāya dānaṃ deti, sā saddhā. Hiriyanti yāya hiriyā dānaṃ deti, sāva adhippetā. Kusalañca dānanti anavajjañca dānaṃ. Diviyanti divaṅgamaṃ.

3. Dānavatthusuttavaṇṇanā

33. Tatiye dānavatthūnīti dānakāraṇāni. Chandā dānaṃ detīti pemena dānaṃ deti. Dosāti dosena kuddho hutvā yaṃ atthi, taṃ vegena gaṇhitvā deti. Mohāti mohena mūlho deti. Bhayāti garahabhayena vā apāyabhayena vā, tassa tasseva vā pana bhayena deti. Kulavaṃsanti kulapaveṇiṃ.

4. Khettsuttavaṇṇanā

34. Catutthe na mahapphalaṃ hotīti dhañṇaphalena mahapphalaṃ na hoti. Na mahassādanti yampissa phalaṃ hoti, tassa assādo na mahā hoti mandassādaṃ na madhuraṃ. Na phātiseyyanti seyyāpissa na hoti vuḍḍhi, tassa mahantaṃ vīhithambhasannivesaṃ na hotīti attho. Unnāmaninnāmīti thalaninnavasena visamatalaṃ. Tattha thale udakaṃ na saṇṭhāti, ninne atibahu tiṭṭhati. Pāsāṇasakkharikanti pattharivā ṭhitapiṭṭhipāsāṇehi ca khuddakapāsāṇehi ca sakkharāhi ca samannāgataṃ. Ūsaranti ubbhinnaloṇaṃ. Na ca gambhīrasitanti thaddhabhūmitāya gambhīrānugataṃ, naṅgalamaggaṃ katvā kasituṃ na sakkā hoti, uttānanaṅgalamaggameva hoti. Na āyasampannanti na udakāgamanasampannaṃ. Na apāyasampannanti pacchābhāge udakaniggamanamaggasampannaṃ na hoti. Na mātikāsampannanti na khuddakamahantīhi udakamātikāhi sampannaṃ hoti. Na mariyādasampannanti na kedāramariyādāhi sampannaṃ. Na mahapphalantiādīni sabbāni vipākaphalavaseneva veditabbāni.

Sampanneti paripuṇṇe sampattiyutte. Pavuttā bījasampadāti sampannaṃ bījaṃ ropitaṃ. Deve sampādayantamhīti deve sammā vassante. Anītisampadā hotīti kīṭakimiādipāṇakaītiyā abhāvo ekā sampadā hoti. Virūḷhīti vaḍḍhi dutiyā sampadā hoti. Vepullanti vipulabhāvo tatiyā sampadā hoti. Phalanti paripuṇṇaphalaṃ catutthī sampadā hoti. Sampannasīlesūti paripuṇṇasīlesu. Bhojanasampadāti sampannaṃ vividhabhojanaṃ. Sampadānanti tividhaṃ kusalasampadaṃ. Upanetīti sā bhojanasampadā upanayati. Kasmā? Sampannañhissa taṃ kataṃ, yasmāssa taṃ katakammaṃ sampannaṃ paripuṇṇanti attho. Sampannatthūdhāti sampanno atthu idha. Vijjācaraṇasampannoti tīhi vijjāhi ca pañcadasahi caraṇadhammehi ca samannāgato. Laddhāti evarūpo puggalo cittassa sampadaṃ avekallaparipuṇṇabhāvaṃ labhitvā. Karoti kammāsampadanti paripuṇṇakammaṃ karoti. Labhati catthasampadanti atthañca paripuṇṇaṃ labhati. Diṭṭhisampadanti vipassanādiṭṭhiṃ. Maggasampadanti sotāpattimaggaṃ. Yāti sampannamānasoti paripuṇṇacitto hutvā arahattaṃ yāti. Sā hoti sabbasampadāti sā sabbadukkhehi vimutti sabbasampadā nāma hotīti.

5. Dānūpapattisuttavaṇṇanā

35. Pañcame dānūpapattiyoti dānapaccayā upapattiyo. Dahatīti ṭhapeti. Adhiṭṭhātīti tasseva vevacanaṃ. Bhāvetīti vaḍḍheti. Hīne vimuttanti hīnesu pañcasu kāmaguṇesu vimuttaṃ. Uttari abhāvitanti tato uttarimaggaphalatthāya abhāviṃ. Tatrūpapattiyā saṃvattatīti yaṃ ṭhānaṃ patthetvā kusalaṃ kataṃ, tattha nibbattanatthāya saṃvattati. Vītarāgassāti maggena vā samucchinnarāgassa samāpattiyā vā vikkhambhitarāgassa. Dānamatteneva hi brahmaloke nibbattituṃ na sakkā, dānaṃ pana samādhivipassanācittassa alaṅkāraparivāraṃ hoti. Tato dānena muducitto brahmavihāre bhāvetvā brahmaloke nibbattati. Tena vuttaṃ - “vītarāgassa no sarāgassā”ti.

6. Puññakiriyavatthusuttavaṇṇanā

36. Chaṭṭhe puññakiriyāni ca tāni tesam tesam ānisaṃsānaṃ vatthūni cāti puññakiriyavatthūni. Dānādīnañhi lakkhaṇe cittaṃ ṭhapetvā “evarūpaṃ nāma amhehi dānaṃ dātabbaṃ, sīlaṃ rakkhitaṃ, bhāvanā bhāvetabbā”ti sattā puññāni karonti. Dānameva dānamayaṃ, dānacetanāsu vā purimacetanāto nipphannā sannīṭṭhāpakacetanā dānamayaṃ sīlādīhi sīlamayādīni viya. Sesadvayesupi eseva nayo. Parittaṃ kataṃ hotīti thokaṃ mandaṃ kataṃ hoti. Nābhisambhotīti na nipphajjati. Akataṃ hotīti bhāvanāyayogoyeva anāraddho hotīti attho. Manussadobhagyanti manussesu sampattirahitaṃ pañcavidhaṃ nīcakulaṃ. Upapajjatīti paṭisandhivasena upagacchati, tattha nibbattatīti attho. Mattaso katanti pamāṇena kataṃ, thokaṃ na bahu. Manussasobhagyanti manussesu subhagabhāvaṃ tividhakulasampattiṃ. Adhimattanti adhikappamāṇaṃ balavaṃ vā. Adhigaṇhantīti abhibhavitvā gaṇhanti, viṣiṭṭhatarā jeṭṭhakā hontīti attho.

7. Sappurisdānasuttavaṇṇanā

37. Sattame sucinti parisuddhaṃ vaṇṇasampannaṃ deti. Paṇītanti rasūpapannaṃ. Kālenāti yuttapattakālena. Kappiyanti yaṃ kappiyaṃ, taṃ deti. Viceyya detīti “imassa dinnaṃ mahapphalaṃ bhavissati, imassa na mahapphala”nti evaṃ paṭiggāhakapariyesanavasena dānaṃ vā paṇidhāyavasena dānaṃ vā vicinitvā deti.

8. Sappurisasuttavaṇṇanā

38. Aṭṭhame atthāyāti atthatthāya. Hitāya sukhāyāti hitatthāya sukhatthāya. Pubbapetānanti paralokagatānaṃ ñātīnaṃ. Imasmiṃ sutte anuppanne buddhe cakkavattirājāno bodhisattā paccekabuddhā labbhanti, buddhakāle buddhā ceva buddhasāvaka ca. Yathāvuttānañhi etesaṃ atthāya hitāya sukhāya saṃvattanti. Bahunnaṃ vata atthāya, sappañño gharamāvasanti sappañño ghare vasanto bahūnaṃ vata atthāya hoti. Pubbeti paṭhameva. Pubbekatamanussaranti mātāpitūnaṃ pubbakāraguṇe anussaranto. Sahadhammenāti sakāraṇena paccayapūjanena pūjeti. Apace brahmacārayoti brahmacārino apacayati, nīcavuttitaṃ nesaṃ āpajjati. Pesaloti piyasīlo.

9. Abhisandasuttavaṇṇanā

39. Navame dānānīti cetanādānāni. Aggaññānītiādīnaṃ attho heṭṭhā vuttoyeva.

10. Duccaritavipākasuttavaṇṇanā

40. Dasame pāṇātipātoti pāṇātipātacetanā. Sabbalahusoti sabbalahuko. Appāyukasamvattanikoti tena parittakena kammavipākena appāyuko hoti, dinnamattāya vā paṭisandhiyā vilīyati mātukucchito nikkhantamatte vā. Evarūpo hi na aññassa kassaci nissando, pāṇātipātasseva gatamaggo esoti. Bhogabyasanasamvattanikoti yathā kākaṇikāmattampi hatthe na tiṭṭhati, evaṃ bhogabyasanaṃ saṃvatteti. Sapattaverasamvattaniko hotīti saha sapattehi veram saṃvatteti. Tassa hi sapattā ca bahukā honti. Yo ca naṃ passati, tasmīṃ verameva uppādeti na nibbāyati. Evarūpo hi parassa rakkhitagopitabhaṇḍe aparādhassa nissando.

Abhūtabbhakkhānasamvattaniko hotīti abhūtena abbhakkhānaṃ saṃvatteti, yena kenaci kataṃ tasseva upari patati. Mittehi bhedanasamvattanikoti mittehi bhedaṃ saṃvatteti. Yaṃ yaṃ mittam karoti, so so bhijjatiyeva. Amanāpasaddasamvattanikoti amanāpasaddaṃ saṃvatteti. Yā sā vācā kaṇṭakā kakkasā kaṭukā abhisajjanī mammacchedikā, gatagataṭṭhāne tameva suṇāti, manāpasaddasavanaṃ nāma na labhati. Evarūpo pharusavācāya gatamaggo nāma. Anādeyyavācāsamvattanikoti aggahetabbavacanataṃ saṃvatteti, “tvaṃ kasmā kathesi, ko hi tava vacanaṃ gahessatī”ti vattabbataṃ āpajjati. Ayaṃ samphappalāpassa gatamaggo. Ummattakasamvattaniko hotīti ummattakabhāvaṃ saṃvatteti. Tena hi manusso ummatto vā khittacitto vā eḷamūgo vā hoti. Ayaṃ surāpānassa nissando. Imasmiṃ sutte vaṭṭameva kathitanti.

Dānavaggo catuttho.

5. Uposathavaggo

4. Vāseṭṭhasuttavaṇṇanā

44. Pañcamassa catutthe ime cepi, vāseṭṭha, mahāsālāti purato ṭhite dve sālārukkhe dassento parikappopamaṃ āha. Idaṃ vuttaṃ hoti - ime tāva mahāsālā acetanā. Sace etepi sacetanā hutvā aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ upavaseyyuṃ, etesampi so uposathavāso dīgharattaṃ hitāya sukhāya assa. Bhūte pana vattabbameva natthīti.

6. Anuruddhasuttavaṇṇanā

46. Chaṭṭhe yenāyasmā anuruddhoti tā kira devatā attano sampattiṃ oloketvā “kiṃ nu kho nissāya ayaṃ sampatti amhehi laddhā”ti āvajjamānā therāṃ disvā “mayāṃ amhākaṃ ayyassa pubbe cakkavattirajjaṃ karontassa pādaparicārikā hutvā tena dinnovāde ṭhatvā imaṃ sampattiṃ labhimha, gacchāma therāṃ ānetvā imaṃ sampattiṃ anubhavissāmā”ti divā yenāyasmā anuruddho tenupasaṅkamimṃsu. Tīsu ṭhānesūti tīsu kāraṇesu. Ṭhānaso paṭilabhāmāti khaṇeneva labhāma. Saranti vacanasaddaṃ vā gītasaddaṃ vā ābharaṇasaddaṃ vā. Pītā assūtiādīni nīlā tāva jātā, pītā bhavituṃ na sakkhissantītiādīnā nayena cintetvā vitakketi. Tāpi “idāni ayyo amhākaṃ pītabhāvaṃ icchatī, idāni lohitaḥhāva”nti tādīsāva ahesuṃ.

Accharaṃ vādesīti pāṇitalaṃ vādesi. Pañcaṅgikassāti ātataṃ, vitataṃ, ātatavitataṃ, ghaṇaṃ, susiranti imehi pañcahi aṅgehi samannāgatassa. Tattha ātataṃ nāma cammapariyonaddhesu bheriādīsū ekatalatūriyaṃ, vitataṃ nāma ubhayatalaṃ, ātatavitataṃ nāma sabbaso pariyanaddhaṃ, susiraṃ vaṃsādi, ghaṇaṃ sammādi. Suvinītassāti ākaḍḍhanasithilakaraṇādīhi samucchitassa. Suppaṭipatāḷitassāti pamāṇe ṭhitabhāvajānanatthaṃ suṭṭhu paṭipatāḷitassa. Kusalehi susamannāhatassāti ye vādetuṃ kusalā chekā, tehi vāditassa. Vaggūti cheko sundaro. Rajanīyoti rañjetuṃ samattho. Kamanīyoti kāmatabbayutto. Khamanīyoti vā pāṭho, divasampi suyyamāno khamateva, na nibbindatīti attho. Madanīyoti mānamadapurisamadajanano. Indriyāni okkhipīti “asāruppaṃ imā devatā karontī”ti indriyāni heṭṭhā khipi, na akkhīni ummīletvā olokesi. Na khvayyo anuruddho sādīyatīti “mayāṃ naccāma gāyāma, ayyo pana anuruddho na kho sādīyati, akkhīni ummīletvā na oloketi, kiṃ mayāṃ naccitvā vā gāyitvā vā karissāmā”ti tattheva antaradhāyimṃsu. Yena bhagavā tenupasaṅkamīti tāsāṃ devatānaṃ ānubhāvaṃ disvā “katihi nu kho dhammehi samannāgato mātugāmo manāpakāyike devaloke nibbattatī”ti imamatthaṃ pucchituṃ upasaṅkami.

9-10. Idhalokikasuttadvayaṇṇanā

49-50. Navame ayaṃ’sa loko āraddho hotīti ayamassa loko idhaloke karaṇamattāya āraddhattā paripuṇṇattā āraddho hoti paripuṇṇo. Soḷasākārasampannāti sutte vuttehi aṭṭhahi, gāthāsu aṭṭhahīti soḷasahi ākārehi samannāgatā, yāni vā aṭṭhaṅgāni parampi tesu samādapetīti evampi soḷasākārasampannāti eke. Saddhāsīlapaññā panettha missikā kathitā. Dasamaṃ bhikkhusaṅghassa kathitaṃ. Sabbasuttesu pana yaṃ na vuttaṃ, taṃ heṭṭhā āgatanayattā uttānatthamevāti.

Uposathavaggo pañcamo.

Paṭhamapaṇṇāsakaṃ nīṭṭhitaṃ.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Σχόλια. 08. Σχόλια για το βιβλίο των οκτώ. 1. Η πρώτη πεντηκοντάδα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org